

Profesjonsutdannedes overgang fra utdanning til arbeid

Arbeidsmarkedstilpasning, yrkesverdier og tilfredshet med arbeid og utdanning

Clara Åse Arnesen

Rapport 13/2012

NIFU

Profesjonsutdannedes overgang fra utdanning til arbeid

Arbeidsmarkedstilpasning, yrkesverdier og tilfredshet med arbeid og utdanning

Clara Åse Arnesen

Rapport 13/2012

Rapport 13/2012

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Adresse PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Oppdragsgiver Kunnskapsdepartementet
Adresse Postboks 8119 Dep, 0032 Oslo

Trykk Link Grafisk

ISBN 978-82-7218-824-4
ISSN 1892-2597

www.nifu.no

Forord

Formålet med denne rapporten er å presentere hovedresultater fra «Kandidatundersøkelsen av profesjoner». Dette er en undersøkelse av ti ulike grupper kandidater som fullførte en høyere utdanning våren 2008. De fleste av disse er profesjonsutdanninger. Undersøkelsen foregikk i tidsrommet januar – april 2011. Hovedfokus for denne rapporten er om det er store forskjeller i de ulike kandidatgruppernes sysselsetting, mistilpasning, lønn, kompetanseutnyttelse, tilfredshet med jobb og deres vurderinger av om utdanningen gir et godt grunnlag for yrkeskarrieren.

Rapporten er skrevet av forsker Clara Åse Arnesen. Liv Anne Støren har bidratt med kommentarer til et tidligere utkast. Datainnsamlingen og arbeidet med rapporten er finansiert av Kunnskapsdepartementets bevilgning til NIFUs Kandidatundersøkelses gjennom Forskningsrådet.

Oslo, februar 2012

Sveinung Skule
Direktør

Jannecke Wiers-Jenssen
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	13
2 Data og metode	15
2.1 Om undersøkelsen.....	15
2.1.1 Opplegg og gjennomføring.....	15
2.1.2 Begreper og definisjoner	16
2.2 Analysemetode og variabler	17
3 Sysselsetting, yrkesverdier, mistilpasning og videre utdanning	19
3.1 Sysselsetting, arbeidsledighet og videre utdanning i perioden etter fullført referanseutdanning.....	19
3.1.1 Sysselsetting og arbeidsledighet	19
3.1.2 Videre utdanning.....	21
3.1.3 Sysselsetting og arbeidsledighet i undersøkelsesuka.....	23
3.2 Mistilpasning	25
3.3 Kandidatenes yrkesverdier	29
3.4 Heltid/deltid	31
3.5 Hovedaktivitet	35
3.6 Offentlig eller privat sektor?.....	36
3.7 Oppsummering.....	40
4 Lønn, kompetanseutnyttelse og tilfredshet med jobb	41
4.1 Lønn.....	41
4.2 Utnyttning av kunnskaper og ferdigheter	46
4.3 Fornøyd med nåværende jobb?	50
4.4 Var utdanningen et godt grunnlag for å starte yrkeskarrieren?.....	51
4.4.1 Begynne karrieren	51
4.4.2 Fremtidig karriere	56
4.5 Oppsummering.....	60
Referanser	62
Vedleggstabeller	65
Tabelloversikt	70

Sammendrag

Formålet med denne rapporten er å presentere hovedresultater fra en undersøkelse av kandidater med ulike høyere utdanninger, ofte omtalt som profesjonsutdanninger, som ble utdannet våren 2008. Disse ble undersøkt vinteren 2011, altså ca. to og et halvt år etter at de var ferdige med utdanningen. Hovedfokus er om det er store forskjeller i de ulike kandidatgruppenes arbeidsmarkedserfaringer. For å beskrive kandidatenes arbeidsmarkedserfaringer vil vi studere

- i hvilken grad kandidatene har etablert seg på arbeidsmarkedet
- om de har tatt videre utdanning
- deres yrkesverdier
- om de opplevde problemer i overgangen mellom utdanning og arbeid
- om de arbeider hel- eller deltid
- hva de tjener
- hvor fornøyd er de med jobben sin,
- i hvilken grad de får utnyttet sin kompetanse i den jobben de har

Der det er interessante forskjeller mellom utdanningsgruppene har vi gått et skritt videre og undersøkt i hvilken grad forskjellene mellom utdanningsgruppene holder seg når det kontrolleres for viktige bakgrunnskjenntegn ved kandidatene og kandidatenes yrkesverdier. Eventuelle kjønnsforskjeller mellom og innenfor de ulike utdanninger vil bli spesielt vektlagt.

Datamaterialet omfatter i alt ti ulike utdanninger. Det gjelder følgende utdanninger: sivilingeniør, ingeniør, bachelorutdanning i økonomisk-administrative fag, siviløkonom, jus, førskolelærer, sosionom, barnevernspedagog, sykepleier og allmennlærer. To av disse kan karakteriseres som mannsdominerte utdanninger (menn utgjør to tredel av kandidatene eller mer). Det er sivilingeniørutdanningen på masternivå (master i teknologiske fag) og ingeniørutdanningen på bachelornivå). Tre av utdanningene kan karakteriseres som kjønnsnøytrale. Det er bachelorutdanning i økonomisk-administrative fag, siviløkonomutdanning og jusutdanning. De to siste er på masternivå. Førskolelærer-, sosionom-, barnevernspedagog-, sykepleierutdanning og allmennlærerutdanningen er alle kvinnedominerte. De tre førstnevnte utdanningene er på bachelornivå mens den sistnevnte, allmennlærerutdanningen, er fireårig og altså ett år mer enn bachelorutdanningen.

Ulike yrkesverdier

Kandidatene fra de ulike utdanningsgruppene er i utgangspunktet til dels svært forskjellige med hensyn til hva de anser som viktige egenskaper ved en jobb. I alt tre indikatorer på yrkesverdier ble identifisert; faglig/innovativ orientering, karriere- og statusorientering og familie-, sosial- og samfunnsorientering. Analysene viser at kandidatene i de ulike utdanningsgruppene er meget

kjønnsstradisjonelle i sine orienteringer. Kandidater fra de fem kvinneledominerte utdanningene vektla karriere- og statusmessige sider ved en jobb mindre enn kandidater fra de øvrige utdanningene. Familie- og samfunnsmessige sider fikk større vekt i de kvinneledominerte utdanningene enn blant kandidater fra de mannsdominerte og kjønnsnøytrale utdanningene. I hvilken grad faglige forhold ble vektlagt, varierte i større grad. Allmennlærerne representerer et unntak fra andre kvinneledominerte utdanninger ved å være mindre faglig/innovativt orientert, i følge deres svar på våre spørsmål om yrkesverdier. Det omvendte forhold gjelder for sivilingeniørene, de skiller seg fra de mannsdominerte og kjønnsnøytrale utdanningene ved å tillegge faglige sider ved jobben større vekt. Denne ulike orienteringen har betydning for hvordan de forholder seg til arbeidsmarkedet i de vel to og et halvt årene vi følger dem.

Karrierestart eller videre utdanning?

For majoriteten av de undersøkte kandidatene representerer den utdanningen de fullførte våren 2008 en naturlig avslutning av et langt utdanningsløp. Det gjelder særlig sivilingeniører, siviløkonomer og jurister som avsluttet mastergradutdanning. Til tross for at de hadde avsluttet en masterutdanning, hadde likevel nær 20 prosent av disse sivilingeniørene og juristene vært i utdanning i løpet av to og et halvt års perioden fra de fullførte sin utdanning i 2008, fram til januar 2011. Blant siviløkonomene gjaldt dette hele 30 prosent.

Dette er en videreutdanningstilbøyelighet omtrent på linje med kandidater fra de fem kvinneledominerte bachelorutdanningene (som varierte mellom 28 og 37 prosent). Imidlertid var det ingeniører med bachelorgrad og bachelorkandidater i økonomisk-administrative fag som i størst grad hadde fortsatt i utdanning i perioden, henholdsvis 46 og 57 prosent. Disse utdanningene er ofte et første steg i en lengre utdanning.

Selv om videreutdanningstilbøyeligheten var høy, hadde så godt som alle kandidatene, uansett utdanning, vært yrkesaktive i nesten hele to og et halvt års perioden etter fullført utdanning våren 2008. Den høye sysselsettingen har trolig sammenheng med at mange av dem som studerte, gjorde det i kombinasjon med lønnet arbeid.

Til tross for et generelt relativt gunstig arbeidsmarked i perioden, hadde i overkant av 20 prosent av kandidatene vært arbeidsledige i løpet av perioden etter avsluttet utdanning. Jurister, barnevernspedagoger og sosionomer var de gruppene som i størst grad hadde vært arbeidsledige i løpet av denne perioden.

To og et halvt år etter fullført utdanning fremstår kandidatene som relativt veltilpassede med en sysselsetting på 94,4 prosent og arbeidsledighet på 1,4 prosent. Sysselsetting og arbeidsledighet varierte noe mellom de ulike profesjonsutdanningene. Bachelorkandidater i økonomisk-administrative fag pekte seg negativt ut med en sysselsetting på kun 88,4 prosent og arbeidsledighet på 2,3 prosent. En lavere sysselsettingsrate i denne gruppen må ses i sammenheng med deres høye videreutdanningstilbøyelighet.

Mistilpasning mest utbredt blant sykepleiere

Ser vi i tillegg til arbeidsledighet også på andre typer mistilpasning, som undersysselsetting og irrelevant arbeid, nyanseres bildet en del. Totalt sett opplevde da 11,2 prosent av kandidatene å være mistilpasset. To og et halvt år etter eksamen var, 7,3 prosent undersysselsatte, 2,5 prosent i irrelevant arbeid, og 1,5 prosent arbeidsledige.

Å være undersysselsatt betyr å arbeide ufrivillig deltid. Sykepleierne skilte seg klart fra de andre gruppene ved at *en av fem* var undersysselsatt. Totalt var andelen mistilpassede blant sykepleierne 25 prosent. I motsatt ende skilte sivilingeniører, siviløkonom og jurister seg ut med en total andel mistilpassede på rundt 2 prosent. Til tross for at en tredel av juristene hadde vært arbeidsledige i løpet

av perioden fra våren 2008 til vinteren 2011, fremstår de likevel svært veltilpasset på undersøkelsestidspunktet.

Deltidsarbeid – et kvinneyrkefenomen

Deltidsarbeid er et fenomen som er mest utbredt blant kandidater med en kvinnedominert utdanning. Dette gjelder også for de profesjonsutdanningene som vi undersøkte. Sykepleiere hadde den høyeste deltidsandelen (47,4 prosent), noe som er kjent fra tidligere undersøkelser. Til tross for den høye deltidsandelen, var den gjennomsnittlige stillingsprosenten likevel på 85 prosent.

Sosionomer, barnevernspedagoger, førskolelære og allmennlærere hadde alle deltidsandeler på mellom 11 og 21 prosent, altså betydelig lavere enn sykepleiere. Det er interessant å se at menn med en kvinnedominert utdanning, og i særdeleshet mannlige sykepleiere, også jobber deltid, men i mindre omfang enn sine kvinnelige kolleger. Blant siviløkonomer, sivilingeniører, ingeniører og jurister synes deltidsarbeid å være ikke-eksisterende. De observerte forskjellene i andel i deltid mellom de ulike kandidatgruppene, opprettholdes i stor grad når vi kontrollerer for viktige bakgrunnskjennetegn ved kandidatene.

Kvinnene trekkes mot offentlig sektor

At kandidater med en kvinnedominert utdanning har en tendens til å arbeide i offentlig sektor, er velkjent. Mellom 8 og 24 prosent av kandidater med en allmennlærer-, sosionom-, barnevernspedagog- og sykepleierutdanning arbeidet i privat sektor to og et halvt år etter fullført referanseutdanning. Blant sivilingeniører, siviløkonomer, ingeniører og bachelorkandidater i økonomisk- administrative fag var det motsatt; 85 prosent arbeidet i privat sektor.

Det er dessuten en klar tendens til at kvinner i mindre grad enn menn med samme utdanning arbeidet i privat sektor. Forskjellene mellom de ulike utdanningsgruppene i andelen som arbeidet i privat sektor ble i stor grad opprettholdt når vi i multivariate analyser kontrollerte for viktige bakgrunnskjennetegn. Det samme gjelder når vi ser på betydningen av kjønn; også kjønnsforskjellen ble opprettholdt når vi kontrollerer for andre bakgrunnsforhold, herunder utdanning.

Kvinnedominerte utdanninger gir lavere lønn

Det var til dels store lønnsvariasjoner mellom ulike utdanningsgrupper to og et halvt år etter fullført utdanning. Noe av forskjellene kan tilskrives at vi her ser på kandidater med utdanning både på mastergrad- og bachelornivå, men det er bare en del av forklaringen på lønnsforskjellene. Det er til dels store lønnsvariasjoner mellom ulike kandidatgrupper med bachelorutdanning. De laveste lønningene fant vi blant kandidater med en kvinnedominert utdanning. Heltidsansatte førskolelærere, sykepleiere og barnevernspedagoger hadde i januar 2011 en brutto ordinær månedslønn på i underkant av kr. 30 000 per måned, mens siviløkonomer og sivilingeniører hadde de høyeste med rundt 38 000.

På bakgrunn av andre studier er det ikke uventet at sivilingeniører og siviløkonomer er de som har høyest lønn. De har lengre utdanning enn kandidater med en kvinnedominert utdanning. Juristene, som også har utdanning på mastergradsnivå, har lønninger som er ca 1000 kr lavere enn siviløkonomenes, noe som må ses i sammenheng med at en høyere andel av juristene arbeider i offentlig sektor. Når det er kontrollert for hvilken sektor de arbeider i, har jurister høyere lønn enn siviløkonomenes, mens sivilingeniørene fortsatt ligger høyest.

Ingeniørene og kandidatene i økonomisk-administrative fag samt allmennlærerne hadde lønninger som lå mellom lønnsnivået i de kvinnedominerte bachelorutdanningene og masterutdanningene. Det synes derved å være et klart «lønnshierarki» basert på kandidatenes utdanning. Etter sivilingeniører, siviløkonomer/ og jurister, følger ingeniører og bachelor i økonomisk administrative fag, og nederst kommer kandidater med kvinnedominerte utdanninger som sosionomer, barnevernspedagoger,

førskolelærere og sykepleiere. Allmennlærerne, som har en fireårig utdanning, ligger noe over disse, men under ingeniører og bachelorer i økonomisk-administrative fag.

Kandidater med en kvinnedominert utdanning, og spesielt sykepleiere, har i lengre tid gitt uttrykk for at de er misfornøyde med lønnsnivået og har argumentert for at de lønnsmessig burde bli betalt på linje med ingeniørene i offentlig sektor. Det er lett å forstå at de vil sammenligne seg med ingeniørene. Ingeniørutdanningen er en mannsdominert utdanning som har sitt hovedsakelige nedslagsfelt i privat sektor. Derfor har offentlig sektor måttet markedstilpasse sine lønninger og tilbyr ingeniørlønninger som ligger på et betydelig høyere nivå enn de som tilbys kandidater med en kvinnedominert utdanning. Ingeniørlønningene lå totalt nær 20 prosent høyere enn sykepleiernes, når det ikke er kontrollert for hvilken sektor de arbeider i. Når det tas hensyn til dette, er like fullt lønnsforskjellene mellom sykepleiere og ingeniører høy, ca. 14 prosent.

De observerte lønnsforskjellene mellom utdanningsgruppene opprettholdes i stor grad når vi en multivariat analyse kontrollerer for en rekke bakgrunnsvariabler. Hvilken utdanning kandidatene hadde fullført våren 2008, forklarer alene omtrent en tredel av de totale lønnsvariasjonene.

Ved siden av type utdanning har tidligere meritter i form av relevant arbeidserfaring og minst ett års tilleggsutdanning tatt før (hoved)utdanningen, en signifikant positiv betydning for kandidatenes lønninger. Noe overraskende finner vi at de som har avsluttet en tilleggsutdanning etter at hovedutdanningen var fullført, ikke får noen lønnsmessig uttelling. En mulig forklaring på dette, kan være at de er i en overgangsfase mellom utdanning og arbeid.

Koeffisienten for kjønn er signifikant og negativ i alle analysemodeller og indikerer at kvinner har omtrent 5 prosent lavere lønninger enn ellers like menn med samme utdanning.

Kandidatenes yrkesverdier har en liten, men likevel selvstendig betydning for kandidatenes lønninger selv etter at vi har kontrollert for en del viktige kjennemerker. De tre indikatorene er alle signifikante i forventet retning. Jo mer orientert kandidatene er mot faglig/innovativ arbeid eller arbeid som er status/karrierefremmende, dess høyere er lønnen, mens det omvendte gjelder for kandidater som har en orientering mot sosiale, familie- og samfunnsmessige verdier. Sagt med andre ord; kandidater som anser karrieremuligheter, høy inntekt og sosial anerkjennelse som viktige sider ved jobben, er altså å finne i noe bedre betalte jobber enn ellers like kandidater som ikke vektlegger disse forholdene like sterkt. Å ha fokus på karriere ser altså ut til å betale seg noe. Tilsvarende gjelder for å ha fokus på faglige/innovative sider ved jobben; det synes også å betale seg.

Derimot synes det å «straffe seg» å ha et sterkt fokus på sosiale og familie- og samfunnsmessige sider ved jobben; disse kandidatene – som alle arbeider heltid – har noe lavere lønninger enn ellers like personer som legger mindre vekt på slike verdier og større vekt på andre verdier.

Kompetanseutnyttelse

For de fleste nyutdannede vil det være en målsetting å få en jobb som matcher utdanningen og derved få utnyttet kompetansen som de har ervervet gjennom studiene. På spørsmål om i hvilken grad de fikk utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter i sin jobb på undersøkelsestidspunktet, skåret førskolelærerne høyest, med 4,15 på en fempunktsskala der 1=svært liten grad og 5=svært stor grad. Deretter fulgte allmennlærere (4,11), juristene (4,08) og sykepleierne (4,07). Disse fire gruppene skiller seg altså ut som de gruppene som i størst grad fikk utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter.

Siviløkonomer, bachelorkandidater i økonomisk-administrative fag og ingeniører var de utdanningsgruppene som hadde de laveste gjennomsnittsskårene, med skårer på henholdsvis 3,59 og 3,69. Dette tyder på en sterkere kopling mellom utdanningen og typen jobb blant førskolelærere, allmennlærere, jurister og sykepleiere enn for de øvrige gruppene. Disse forskjellene opprettholdes i stor grad i en multivariat analyse der vi kontrollerer for ulike bakgrunnsforhold.

Tilfredshet med arbeid

Alt i alt fremstår kandidatene som relativt tilfredse med arbeidet de hadde på undersøkelsestidspunktet. På spørsmål om hvor fornøyde de var med jobben de hadde på undersøkelsestidspunktet (fempunktsskala der 1 = «svært misfornøyd» og 5 = «svært fornøyd»), svarte hele 83,7 prosent av kandidatene at de var fornøyde eller svært fornøyd (gjennomsnittsskåre 4,09). Gjennomsnittsskåren var høyest blant sivilingeniører (4,21) og lavest blant kandidater i økonomisk-administrative fag og sosionomer (3,97). Forskjellene i gjennomsnittsskåren mellom de ulike utdanningsgruppene var meget små, og kandidatene synes i stor grad å være fornøyde med arbeidet de hadde på undersøkelsestidspunktet.

Fremtidig karriere

Kandidatene fikk også spørsmål om å vurdere i hvilken grad referanseutdanningen (den utdanningen de avsluttet våren 2008 var et godt grunnlag for henholdsvis å begynne yrkeskarrieren og for den fremtidige yrkeskarrieren (på en fempunktsskala der 1=svært liten grad og 5=svært stor grad). Jurister, sivilingeniører og siviløkonomer skåret høyest både på spørsmålet om utdanningen i forhold til karrierestart (med henholdsvis 4,51 og 4,55) og til den fremtidige karrieren (henholdsvis 4,46 og 4,63).

Kandidatene fra de fem kvinneutdanningene hadde en mer positiv vurdering av utdanningen i forhold til karrierestart (her lå verdiene mellom 4,11 og 4,35) enn i forhold til den fremtidige karrieren (4,03 – 4,25). Det omvendte forholdet gjaldt ingeniørene og bachelorkandidatene i økonomisk-administrative fag; de hadde en mer positiv vurdering av utdanningen i forhold til den fremtidige karrieren (henholdsvis 4,11 og 4,12) enn til karrierestart (3,81 og 3,94). Disse forskjellene, som likevel er små når det gjelder vurdering av utdanningen i forhold til fremtidig karriere, gjenspeiler nok at de kvinnedominerte utdanningene kvalifiserer for jobber som er i deler av arbeidsmarkedet der det i mindre grad er stillingshierarkier enn i den typen jobber som ingeniører og personer med økonomisk-administrativ utdanning går inn i.

1 Innledning

Formålet med denne rapporten er å gi en oversikt over i hvilke arbeidsmarkedserfaringer kandidater som avsluttet utvalgte profesjonsrettete bachelor- eller mastergrader våren 2008, har gjort i løpet av de første to og et halvt årene etter endt utdanning.

Datamaterialet omfatter i alt ti ulike utdanninger. Det gjelder følgende utdanninger: sivilingeniør, ingeniør, bachelorutdanning i økonomisk-administrative fag, siviløkonom, jus, førskolelærer, sosionom, barnevernspedagog, sykepleier og allmennlærer. To av disse kan karakteriseres som mannsdominerte utdanninger (menn utgjør to tredel av kandidatene eller mer). Det er sivilingeniørutdanningen på masternivå (master i teknologiske fag) og ingeniørutdanningen på bachelornivå. Tre av utdanningene kan karakteriseres som kjønnsnøytrale. Det er bachelorutdanning i økonomisk-administrative fag, siviløkonomutdanning og jusutdanning. De to siste er på masternivå. Førskolelærer-, sosionom-, barnevernspedagog- og sykepleierutdanning er alle på bachelornivå. Den siste av de ti utdanningene er allmennlærerutdanningen, som er fireårig og altså ett år mer enn bachelorutdanninger. Alle de fem sistnevnte utdanningene er kvinnedominerte.

Utover i rapporten vil vi omtale disse utdanningene (som ble fullført våren 2008) som kandidatenes *referanseutdanninger*. Grunnen til det, er at relativt mange har tatt tilleggsutdanning i perioden høsten 2008 til vinteren 2011.

Utdanningene vi ser på er til dels meget forskjellige hva både angår utdanningslengde og hvilke deler av arbeidsmarkedet som etterspør deres kompetanse. Som vi vil se senere, er kandidatene fra de ulike utdanningsgruppene også nokså ulike med hensyn til yrkesverdier, noe som også har betydning for hvilke prioriteringer de gjør i forhold til jobb.

Profesjonsrettede utdanninger kjennetegnes av en sterk kopling mellom utdanningen og hva slags type stillinger eller yrker utdanningen kvalifiserer for. Tilknytningen til arbeidslivet og praksisfeltet er særlig sterk for de kvinnedominerte helsefagutdanningene og lærerutdanningene. Kvinneutdanningene, førskolelærer-, allmennlærer-, sosionom-, barnevernspedagog- og sykepleierutdanning som omfattes av denne undersøkelsen, kvalifiserer for velferdsstatsyrker.

For de økonomisk-administrative utdanningene, tekniske utdanningene og juristutdanningen er koplingen mellom utdanning og arbeidsliv noe løsere, i den forstand at de ikke like klart kvalifiserer for bestemte yrker i en bestemt sektor. Spesielt er denne koplingen løs for de økonomisk-administrative utdanningene. Juss-utdanningen var tradisjonelt koplet opp mot bestemte stillinger i offentlig forvaltning. Jurister er nå å finne i en rekke ulike stillinger både i offentlig og privat sektor. De lange profesjonsutdanningene ved universiteter og vitenskapelige høyskoler har i dag mindre preg av enn tidligere å være utdanning for eliten (Blom 2007).

For de fleste kandidatgruppene innebærer de første to og et halvt årene etter fullført referanseutdanning en etableringsfase på arbeidsmarkedet. For to av utdanningene, ingeniør- og bachelorutdanning i økonomisk-administrative fag, kan utdanningene for mange være et første trinn i en planlagt lengre utdanning mot (sivilingeniør og siviløkonomutdanningen). Når det gjelder den økonomisk administrative bachelorutdanningen, kan mye tyde på at den også er et supplement til tidligere utdanning. Det kommer vi tilbake til. Tidligere undersøkelser har vist at de «gamle» to- og treårige utdanningene i økonomisk-administrative fag ved høyskolene, i liten grad fungerte som selvstendige yrkesutdanninger (Arnesen 1993). Tallet på studenter i treårige bachelorutdanninger i økonomisk-administrative fag har økt svært mye de senere årene. Dette er derfor en interessant gruppe å undersøke.

Den treårige ingeniørutdanningen har lange tradisjoner som en selvstendig utdanning. Sivilingeniørutdanningen ved NTNU, som lenge var enerådende, har tradisjonelt hovedsakelig bygget på rene 5-årige løp (tidligere 4 ½ år), mens sivilingeniørutdanningen ved de statlige høyskolene/nye universitetene ofte har et 3+2 løp. Dette betyr at noen av de vi undersøker; de som gikk direkte videre til en masterutdanning etter bachelorgraden, knapt har fått påbegynt sin yrkeskarriere på undersøkelsestidspunktet.

Det bildet vi får av kandidatenes yrkeskarrierer vil være påvirket av de økonomiske konjunkturer i den perioden vi ser på. Kandidatene som ble utdannet våren 2008, ble utdannet på slutten av en periode med sterk økonomisk vekst og en rekordlav arbeidsledighet, men bare få måneder før den internasjonale finanskrisen, som startet i september 2008. Den internasjonale finanskrisen fikk betydning også for det norske arbeidsmarkedet blant annet i form av økt arbeidsledighet. I motsetning til de fleste andre land, var økningen i arbeidsledighet moderat.

Ved inngangen til 2011 var arbeidsledigheten 2,9 prosent i Norge. I perioden etter finanskrisens utbrudd, var det først og fremst industri og bygge- og anleggsvirksomhet som ble berørt. Dette er næringer der innslaget av høyere utdannet personell er begrenset, men både for ingeniører/sivilingeniører og økonomer utgjør disse næringene en del av deres naturlige arbeidsmarked.

De deler av arbeidsmarkedet som sysselsetter helse- og sosial- eller undervisningspersonell, ble i liten grad berørt av finanskrisen. Det er mer usikkert hvilken betydning finanskrisen hadde for juristene. Selv om flertallet av nyutdannede jurister tradisjonelt arbeider i offentlig sektor, er privat sektor en viktig del av juristenes totale arbeidsmarked. Juristene i privat sektor er i stor grad å finne innenfor faglig, teknisk, finansiell og forretningsmessig tjenesteyting som ikke kan sies å være beskyttet mot virkninger av finanskrisen. Det er derfor grunn til å tro at i den grad finanskrisen hadde betydning for dem som var nyutdannet i 2008, gjaldt dette først og fremst økonomer/siviløkonomer, ingeniører/sivilingeniører og delvis jurister. Tall over helt arbeidsledige fra NAV viser at personer med IKT-yrker, juridiske yrker og økonomer og revisorer økte i perioden 2008-2010. NIFUs kandidatundersøkelse i 2009 viste også at mistilpasningen blant nyutdannede var økt i forhold til 2007 (Arnesen 2010.). Dette året (2007) var imidlertid arbeidskraftteterspørselen i Norge på et historisk høyt nivå

For å beskrive kandidatenes arbeidsmarkedserfaringer vil vi studere

- i hvilken grad kandidatene har etablert seg på arbeidsmarkedet
- om de har tatt videre utdanning
- deres yrkesverdier
- om de opplevde problemer i overgangen mellom utdanning og arbeid
- om de arbeider hel- eller deltid
- hva de tjener
- hvor fornøyd er de med jobben sin,
- i hvilken grad de får utnyttet sin kompetanse i den jobben de har

2 Data og metode

2.1 Om undersøkelsen

2.1.1 Opplegg og gjennomføring

Rapporten baserer seg på data fra NIFUs spørreskjemaundersøkelse av kandidater som våren 2008 fullførte følgende utdanninger på bachelornivå: økonomisk-administrative fag, ingeniør-, førskolelærer-, barnevernspedagog-, - eller sykepleierutdanning, en fireårig allmennlærerutdanning, samt kandidater som avsluttet en utdanning på masternivå i jus, siviløkonom- eller sivilingeniørutdanning.

Undersøkelsen ble gjennomført vinteren 2011, og spørsmålene i undersøkelsen er relatert til en bestemt undersøkelsesuke, uken 24. – 30. januar 2011. Kandidatene er altså undersøkt vel to og et halvt år etter at de fullførte en av de forannevnte utdanningene, som altså omtales som referanseutdanningene.

Alle bachelorkandidater i økonomiske administrative fag, sosialfag og barnevernsutdanning samt alle siviløkonomer og sivilingeniører deltok i undersøkelsen, mens det ble trukket et utvalg for de resterende utdanningsgruppene. Utvalgstrekkingen var dels basert på at enkelte grupper er svært store, dels at vi ønsket å få med et tilstrekkelig antall menn på kvinnedominerte utdanninger og et tilstrekkelig antall kvinner på mannsdominerte utdanninger.

Statistisk sentralbyrås (SSB) hadde ansvar for trekking av utvalg, etter nærmere spesifikasjoner fra NIFU. SSB hadde også ansvar for utsending av brev om undersøkelsen, mens NIFU mottok svarene. Undersøkelsen ble foretatt som en ren elektronisk undersøkelse. Svarprosenten i undersøkelsen er 43 og varierte en del mellom de ulike gruppene. Dette er en relativt beskjeden svarprosent, men den er på nivå med hva vi kan forvente i denne typen undersøkelser. En lav svarprosent vil først og fremst være problematisk dersom frafallet er skjev; dvs. at det er systematiske forskjeller mellom svarerne og ikke svarerne på sentrale variabler. Vi vet at det er visse forskjeller i svarprosent mellom ulike utdanningsgrupper og mellom menn og kvinner. Dette er det tatt hensyn til ved at det er utarbeidet egne vekter som korrigerer for disse skjevhetene (jf. vedlegg 1, vedleggstabell 1 og 2 med opplysninger om populasjon, bruttoutvalg, besvarte skjema og vekter for de ulike utdanningsgruppene). Vi har ikke kjennskap til andre skjevheter i materialet og vurderer alt i alt datakvaliteten som tilfredsstillende.

Tabellene som presenteres i denne rapporten, vil i hovedsak bestå av vektete tall hvor det er tatt hensyn til de ulike grupperes trekkssannsynlighet og svarprosent.

2.1.2 Begreper og definisjoner

Arbeidsstyrkestatus:

Sysselsatt omfatter personer som oppfattet seg som hovedsakelig yrkesaktiv eller utførte inntektsgivende arbeid av minst en times varighet i uka 24. – 30. januar 2011 eller hadde et arbeid som de midlertidig var fraværende fra i denne uka. Som sysselsatte regnes også de som var i enkelte arbeidsmarkeds/sysselsettingstiltak.

Sysselsatt i samsvar med utdanningen (relevant arbeid): Omfatter sysselsatte som mener at arbeidet krever høyere utdanning eller at det er en fordel å ha det.

Sysselsatt uten samsvar med utdanningen (irrelevant arbeid): Omfatter sysselsatte som mener at høyere utdanning er helt uten betydning for arbeidet.

Undersysselsetting: Omfatter alle personer med arbeid i samsvar med utdanningen som jobber deltid fordi det ikke har vært mulig å få heltidsarbeid.

Arbeidsledig: Omfatter alle som var uten inntektsgivende arbeid (dvs. var ikke-sysselsatte) og som i tillegg oppfylte minst én av følgende betingelser:

1. oppfattet seg som hovedsakelig arbeidsledig og hadde søkt arbeid,
2. oppfattet seg ikke som hovedsakelig yrkesaktiv eller arbeidsledig, men hadde søkt arbeid de siste 4 ukene forut for undersøkelsestidspunktet og kunne ha påtatt seg arbeid i undersøkelsesuka,
3. var i nærmere definerte arbeidsmarkedstiltak

Arbeidsstyrken: Omfatter sysselsatte og arbeidsledige.

Utenfor arbeidsstyrken: Omfatter alle som ikke var sysselsatte eller arbeidsledige.

Mistilpasset: Omfatter personer som faller i en av følgende 4 grupper:

1. var *arbeidsledig*,
2. var *undersysselsatt*,
3. var i *irrelevant arbeid*

Deltid: Stillingsprosenten i hovedjobb < 100 %

Månedslønn: Månedslønn er brutto månedslønn eksklusiv ekstraintekter. Kandidater som har inntekt som selvstendig næringsdrivende eller som arbeidet deltid, er ikke regnet med.

Sektor: Som offentlig sektor regnes kommunal, fylkeskommunal og statlig virksomhet. Personlig eide selskaper, aksjeselskaper, organisasjoner og stiftelser regnes som privat sektor.

2.2 Analysemetode og variabler

I rapporten inngår en del multivariate analyser. I det følgende vil vi omtale nærmere de variablene som inngår i analysene. De multivariate analysene vil være logistisk regresjon av sannsynligheten for å være mistilpasset, å arbeide deltid, å arbeide i privat sektor, å utnytte kunnskaper og ferdigheter i stor eller svært stor grad, for at studiene i høy eller i svært høy grad er et godt utgangspunkt for henholdsvis å begynne yrkeskarrieren og for den fremtidige yrkeskarrieren, og lineær regresjon av heltidsansatte kandidaters lønninger:

De avhengige variablene:

Mistilpasset i januar 2011

Se kapittel 2.1.2 for definisjon av mistilpasset. Koeffisientene som estimeres gir uttrykk for endringer i log-odds forholdt mellom å være og ikke være mistilpasset når variabelen vi betrakter øker med en enhet.

Deltidsarbeid i januar 2011

Se kapittel 2.1.2 for definisjon av deltidsarbeid. Koeffisientene som estimeres gir uttrykk for endringer i log-odds forholdt mellom å arbeide deltid og heltid når variabelen vi betrakter øker med en enhet.

Privat sektor

Se kapittel 2.1.2 for definisjon av privat sektor. Koeffisientene som estimeres gir uttrykk for endringer i log-odds forholdt mellom å arbeide i privat og offentlig sektor når variabelen vi betrakter øker med en enhet.

Utnytte kunnskaper og ferdigheter

Variabelen er lik 1 for kandidater som sier de i stor eller svært stor grad får utnyttet sine ferdigheter, 0 ellers (se kapittel 4.2 for nærmere beskrivelse).

Utdanningen et godt grunnlag for å begynne yrkeskarrieren

Variabelen er lik 1 for kandidater som sier de i høy eller i svært høy grad mener at utdanningen er et godt grunnlag for å begynne karrieren, 0 ellers (se kapittel 4.3 for nærmere beskrivelse).

Utdanningen et godt grunnlag for den fremtidige karrieren

Variabelen er lik 1 for kandidater som sier de i høy eller i svært høy grad mener at utdanningen et godt grunnlag for å begynne karrieren, 0 ellers (se kapittel 4.4 for nærmere beskrivelse).

Lønn

Se kapittel 2.1.2 for definisjon av månedslønn. Det er den naturlige logaritmen til lønnen som er den avhengige variabelen. Koeffisientene som da estimeres gir tilnærmet uttrykk for den prosentvise endringen i lønn når variabelen vi betrakter øker med en enhet.

De uavhengige variablene:

De uavhengige variablene vil bestå av viktige bakgrunnskjennetegn ved personen som

- Kjønn (1= kvinne)
- Alder og alder kvadrert: Alder i 2011, ettårige aldersgrupper
- Sivilstatus (1=gift/samboende)
- Svake karakterer videregående, $<4,5 = 1$
- Sterke karakterer videregående, $\geq 5 = 1$
- Yngste barn < 6 år (1=ja)
- Yngste barn 6-16 år (1=ja)
- Relevant arbeidserfaring (1=ja)
- Minst ett års høyere utdanning i tillegg til mastergrad (1=ja)

- Avsluttet en videreutdanning (1=ja)
- Student på undersøkelsestidspunktet (1=ja)

Type utdanning:

- Førskolelærer (1=ja)
- Allmennlærer (referansegruppe)
- Øk-adm fag, bachelor (1=ja)
- Ingeniør (1=ja)
- Sykepleier (1=ja)
- Sosionom (1=ja)
- Barnevernspedagog (1=ja)
- Jurist (1=ja)
- Siviløkonom (1=ja)
- Sivilingeniør (1=ja)

I tillegg vil vi i en del analyser inkludere variabler som beskriver *kandidatenes yrkesverdier*. Vi opererer med tre indikatorer

- Faglig/innovativ orientering
- Karriere og status orientering
- Familie, sosial og samfunnsorientering.

Disse er nærmere beskrevet i kapittel 3.3

3 Sysselsetting, yrkesverdier, mistilpasning og videre utdanning

I dette kapitlet skal vi se nærmere på kandidatens tilknytning til arbeidsmarkedet, deres yrkesverdier, og i hvilken grad de fortsetter i utdanning i perioden etter fullført referanseutdanning. Vi er primært interessert i hvilken grad det er forskjeller mellom kandidater fra ulike utdanningsgrupper og langs ulike dimensjoner som bachelor/masterutdanning og kjønn.

For de fleste av kandidatgruppene vil de første to og et halvt årene etter fullført referanseutdanning representere en overgangsfase mellom utdanning og arbeid. Alle kandidatene har i utgangspunktet fullført selvstendige utdanninger som står på egne bein, men for to av utdanningene, bachelor i økonomisk-administrative fag og ingeniørutdanning fungerer utdanningene svært ofte som en første del av en lengre utdanning. For mange av disse kandidatene vil derfor videre studier være hovedaktivitet i store deler av den to og et halvt års perioden vi studerer, og lønnet arbeid vil da ofte være en deltidsjobb som kandidatene har ved siden av studiene. Dersom kandidatene følger normal studieprogresjon og går direkte fra bachelorutdanningen til mastergradutdanning, vil mastergraden være fullført etter to år, altså et halvt år før undersøkelsestidspunktet. På undersøkelsestidspunktet vil de fremstå som relativt nyutdannede og noen kanskje ennå ikke skikkelig etablert i arbeidsmarkedet. Dette er viktig å ha i bakhodet når vi skal tolke tallene for de ulike utdanningsgruppene.

Noen av de kvinnedominerte utdanningene som er med i vår undersøkelse, er tidligere yrkesutdanninger som på 1970-tallet ble oppgradert til høyere utdanning. Det etablerte videreutdanningstilbudet her har i stor grad bestått i ettårige utdanninger med fordypning innenfor et bestemt område med sikte på å oppnå spesial/spesialistkompetanse. I løpet av de siste årene har det imidlertid ved høgskolene blitt etablert en del masterprogrammer som har disse utdanningsgruppene som sin målgruppe.

Vi starter med å se på kandidatenes deltakelse/omfang av sysselsetting, arbeidsledighet og videre utdanning i perioden etter fullført referanseutdanning.

3.1 Sysselsetting, arbeidsledighet og videre utdanning i perioden etter fullført referanseutdanning

3.1.1 Sysselsetting og arbeidsledighet

Selv om alle kandidatene avsluttet en selvstendig bachelor eller masterutdanning våren 2008, representerer ikke avslutningen av referanseutdanningen nødvendigvis en overgang fra utdanning til

lønnet arbeid. Tabell 3.1 viser i hvilken utstrekning kandidatene har vært yrkesaktive og/eller arbeidsledige i løpet av de ca. 30 månedene som er gått siden kandidatene avsluttet referanseutdanningen.

Tabell 3.1 Sysselsetting og arbeidsledighet i perioden etter fullført referanseutdanning

	Antall personer	Andel som har vært		Gjennomsnittlig antall måneder		
		Sysselsatt	Arbeidsledig	Antall måneder sysselsatt	Antall måneder arbeidsledig (alle)	Antall måneder arbeidsledig (arbeidsledige)
Allmennlærer	379	100,0	20,8	28,3	0,8	3,9
Førskolelærer	246	99,3	14,9	29,3	0,7	4,4
Sykepleier	435	100,0	15,0	30,2	0,7	4,5
Sosionom	313	99,5	35,1	28,8	1,8	5,2
Barnevernspedagog	223	99,4	35,4	29,6	1,4	4,0
Økonomisk-administrative fag	298	98,0	26,8	22,5	1,5	5,6
Ingeniør	335	100,0	25,0	26,5	1,6	6,3
Jurister	213	99,2	34,6	30,1	1,2	3,5
Siviløkonom	140	100,0	15,3	30,0	0,9	5,7
Sivilingeniør	461	99,6	14,2	29,9	0,6	4,2
I alt	3043	99,6	21,4	28,4	1,0	4,8

Tabellen viser at bare 0,4 prosent av kandidatene overhodet ikke hadde vært yrkesaktive i perioden etter fullført referanseutdanning. Det er ingen store forskjeller mellom de ulike utdanningsgruppene hva gjelder å ha vært sysselsatt i perioden. Forskjellen mellom de ulike gruppene blir større når vi ser på omfanget av sysselsettingen; det vil si hvor mange måneder kandidatene hadde vært sysselsatt.

Gjennomsnittlig hadde kandidatene vært sysselsatt i 28,4 måneder. Mastergradskandidatene hadde vært sysselsatte 30. Kandidatene med referanseutdanning som bachelor i økonomisk-administrative fag hadde vært sysselsatt i bare 22,5. Ingeniørene hadde vært sysselsatt i 26,5 måneder. De lavere tallene for sysselsetting for bachelorkandidatene i økonomisk-administrative fag og ingeniører må, som vi seinere skal se, tilskrives den høye videreutdanningstilbøyeligheten i gruppen. Kandidater fra de fem kvinnedominerte utdanningene hadde gjennomsnittlig vært sysselsatt mellom 28,3 (allmennlærere) og 30,2 måneder (sykepleiere).

Når det gjelder arbeidsledighet, hadde hver femte kandidat vært arbeidsledig i løpet av perioden. Dette kan virke noe høyt, tatt i betraktning det relativt gode arbeidsmarkedet i perioden. Trolig refererer arbeidsledigheten til en kort periode som nyutdannet (høsten 2008, da finanskrisen brøt ut). Dessuten som tabellen viser, var varigheten av arbeidsledigheten ikke lang, i gjennomsnitt en måned.

Blant bachelorkandidatene var forekomsten av arbeidsledighet i perioden lavest blant førskolelærere og sykepleiere med 15 prosent. Dette er for øvrig på linje med de masterutdannede sivilingeniørene og siviløkonomene. Den gjennomsnittlige varigheten av arbeidsledigheten for disse gruppene var i underkant av en måned, og tyder på et relativt gunstig arbeidsmarked i perioden. Jurister, barnevernspedagoger og sosionomer var de gruppene som i størst grad rapporterte arbeidsledighetsproblemer. Blant disse kandidatene hadde rundt en av tre vært arbeidsledige. Gjennomsnittlig hadde kandidatene vært arbeidsledige i 1,2 – 1,8 måneder. Kandidatene med bachelorutdanning i økonomisk-administrative fag og ingeniører, plasserte seg mellom de to gruppene.

3.1.2 Videre utdanning

Vi har tidligere argumentert for at en årsak til at bachelorkandidater i økonomisk-administrative fag i mindre grad enn kandidater fra en del andre utdanninger har vært sysselsatte i perioden, etter endt utdanning, skyldes at de fortsetter i høyere utdanning. Vi skal nå se i hvilken grad dette er en korrekt antakelse.

Tabell 3.2 Utdanningsaktivitet etter fullført referanseutdanning

	Antall personer	Andel som har vært i utdanning	Antall måneder i utdanning
Allmennlærer	379	35,7	4,3
Førskolelærer	246	31,2	3,9
Sykepleier	435	28,0	3,0
Sosionom	313	35,3	3,8
Barnevernspedagog	223	37,0	4,5
Økonomisk-administrative fag	298	57,4	11,6
Ingeniør	335	46,3	7,6
Jurister	213	19,5	1,5
Siviløkonom	140	29,6	2,7
Sivilingeniør	461	18,9	2,1
I alt	3043	34,8	4,8

Tabell 3.2 viser at i overkant av en tredel av kandidatene hadde deltatt i en utdanning i løpet av perioden etter endt referanseutdanning.

Referanseutdanningen ser altså ut til å være det endelige utdanningsmålet for knapt to av tre kandidater. Som forventet var andelen som hadde deltatt i en videreutdanning høyest blant kandidater i økonomisk-administrative fag der over halvparten av kandidatene hadde deltatt i en videreutdanning. Andelen av ingeniørkandidatene som deltok i en videreutdanning var omtrent 10 prosentpoeng lavere, men likevel klart høyere enn for de øvrige utdanningsgruppene.

Sivilingeniørene og jurister hadde i minst grad deltatt i en videreutdanning, med rundt 20 prosent, mens blant siviløkonomene var tilsvarende andel om lag 30 prosent. Vi registrerer også at nesten en av tre kandidater med en kvinnedominert utdanning er eller har vært engasjert i videre utdanning.

Kandidatene hadde gjennomsnittlig vært i videre utdanning 4,8 måneder i løpet av perioden etter at de fullførte referanseutdanningen. Vi kjenner ikke til om utdanningen er tatt på hel- eller deltid. Jurister hadde deltatt færrest måneder (1,5 måneder) mens kandidater i økonomisk-administrative fag i flest (11,6 måneder). Ingeniørene hadde gjennomsnittlig vært 7,6 måneder i utdanning, noe som er klart lavere enn for bachelorkandidatene i økonomisk-administrative fag som derved skiller seg ut med både høyest andel og varighet av videreutdanningen.

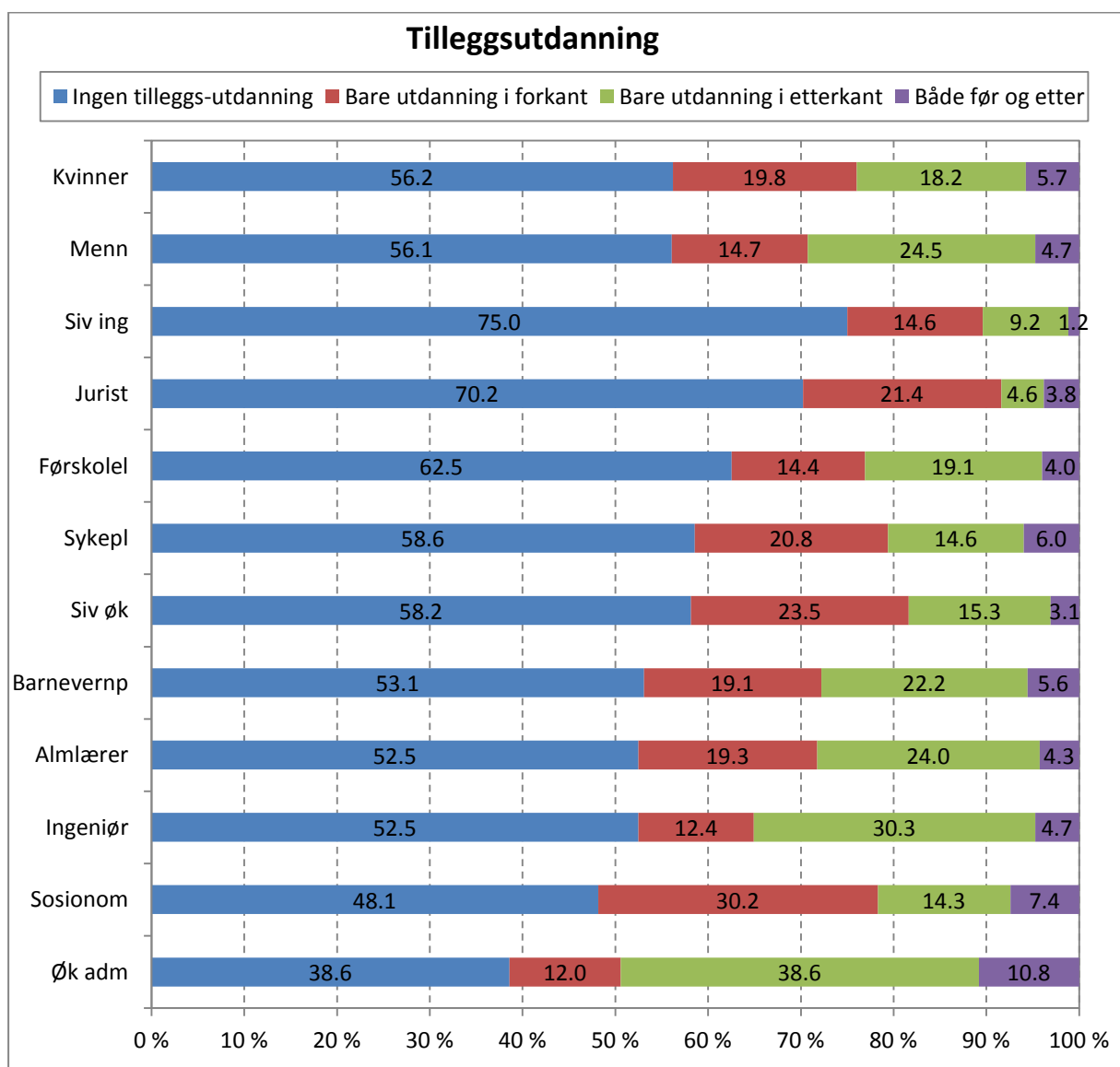
Utdanning i tillegg til referanseutdanningen

Hittil har vi bare sett på i hvilken grad kandidatene har deltatt i utdanning *etter* fullført referanseutdanning. For en del av kandidatene innebærer ikke referanseutdanningen deres første møte med høyere utdanning. De hadde allerede avsluttet en minst ett års høyere utdanning da de fullførte referanseutdanningen. Utdanning tatt før avsluttet referanseutdanning kan være feilvalg eller kan være en planlagt utdanning som ønskes supplert med en av våre referanseutdanninger. For å danne oss et så korrekt bilde som mulig av kandidatenes totale «human-kapital» ønsker vi å utvide perspektivet til også å omfatte høyere utdanning tatt i forkant av referanseutdanningen.

I spørreskjemaet kartla vi utdanninger av minst ett års varighet på heltid som var tatt forut for referanseutdanningen og som ikke var en del av graden de fullførte. Vi kjenner ikke fagfelt eller lengden på utdanningen.

Når det gjelder utdanning etter avsluttet referanseutdanning, begrenser vi oss nå til utdanninger som gir 30 studiepoeng eller mer, som enten er fullført eller pågående. Det betyr at vi snevrer inn gruppen med utdanning etter referanseutdanning i forhold til den vi tidligere har operert med (jf. Tabell 3.2). Dette innebærer en reduksjon av gruppen med utdanning etter referanseutdanningen fra 34,8 prosent til 25,9 prosent, noe som indikerer at en del av kandidatenes utdanningsaktivitet etter fullført referanseutdanning må ha vært enkeltemner av kort varighet.

Figur 3.1 viser forekomsten av de ulike typene tilleggsutdanning. Vi har valgt å skille mellom fire grupper; de som ikke har noen tilleggsutdanning, de som bare har tatt utdanning i forkant av referanseutdanningen, de som har tatt utdanning bare i etterkant og til slutt de som har tatt utdanning både før og etter referanseutdanningen.

Figur 3.1 Kandidater etter om de har tilleggsutdanning

Figuren viser at drøyt halvparten av kandidatene hadde en annen høyere utdanning i tillegg til referanseutdanningen. Nær en femdel av kandidatene hadde tatt en utdanning bare i forkant av

referanseutdanningen, og en vel så stor like stor andel hadde deltatt i en utdanning etter at referanseutdanningen var fullført. Om lag fem prosent av kandidatene hadde tatt/deltatt i en utdanning både i forkant og i etterkant av referanseutdanningen.

Sivilingeniørene og juristene skiller seg ut med den høyeste andelen uten noen form for tilleggsutdanning. Tre av fire sivilingeniører hadde kun referanseutdanningen. Om lag 15 prosent av sivilingeniørene og ca. 20 prosent av juristene hadde tatt en annen høyere utdanning i forkant av sivilingeniør- og juristutdanningen og om lag 10 prosent hadde vært i utdanning i etterkant. Den lave andelen som har vært i utdanning i etterkant av sivilingeniør- og juristutdanningen, har nok sammenheng med at vi her betrakter en høyere grads utdanning hvor doktorgradsutdanning ofte vil være neste skritt dersom man ønsker en faglig fordypning.

I motsatt ende skiller, ikke overraskende bachelorkandidatene i økonomisk-administrative fag seg ut. Vel 60 prosent av dem hadde tilleggsutdanning enten i forkant eller etterkant. Dette støtter opp om vår tidligere antakelse vedrørende bachelor utdanningen i økonomisk-administrative fag sin anvendelighet.

Nær halvparten av ingeniørene har en tilleggsutdanning. De fleste har tatt denne etter fullført referanseutdanning, Hele 35 prosent har tatt en tilleggsutdanning av mer enn 30 studiepoengs varighet etter endt ingeniørutdanning. Tallene viser som forventet at disse de to sistnevnte utdanningene for mange fungerer som ett trinn i en lengre utdanning.

Blant siviløkonomene hadde i underkant av 60 prosent av kandidatene ingen tilleggsutdanning. Om lag en firedel av siviløkonomene hadde tatt en annen høyere utdanning før de fullførte referanseutdanningen, mens ca. 18 prosent av siviløkonomene hadde vært i utdanning i etterkant, når vi – som her – avgrenser videreutdanningen til 30 studiepoengs varighet. Dette illustrerer sannsynligvis det faktum at økonomisk-administrativ utdanning er en utdanning som lar seg kombinere med andre typer utdanninger samtidig som det i seg selv er et godt utbygd utdanningstilbud på ulike nivåer.

Når det gjelder de profesjonsrettede kvinneutdanningene, så har om lag mellom 37 og 52 prosent av kandidatene utdanning i tillegg til referanseutdanningen. Mellom 18 og 38 prosent av kandidatene med en profesjonsrettet kvinneutdanning hadde tatt en annen utdanning i forkant av referanseutdanningen. Dette gjelder særlig sosionomene, mens førskolelærerne hadde gjort det i minst grad. Mellom 20 og 30 prosent i kandidater med profesjonsrettet kvinneutdanning hadde tatt i videreutdanning i etterkant av referanseutdanningen.

Tallene viser at *svært* mange av kandidatene entrer arbeidsmarkedet med mer enn referanseutdanningen. Dette gjør at kandidater med samme profesjonsutdanning kan ha svært ulik human-kapital og ulike muligheter på arbeidsmarkedet. Dette vil vi ta hensyn til i en del av de multivariate analysene som vi vil presentere seinere.

3.1.3 Sysselsetting og arbeidsledighet i undersøkelsesuka

Hittil har vi sett på kandidatenes forhold til arbeidsmarkedet i to og et halvt års *perioden* etter endt utdanning. Perioden etter endt utdanning synes å være preget av høy yrkesdeltaking og lav arbeidsledighet. Vi forventer at dette gjenspeiles i en tilsvarende høy sysselsetting og lav arbeidsledighet i undersøkelsesuken i januar 2011. Vi har tidligere antydnet at kandidater med en bachelor i økonomisk-administrative fag og ingeniører som har gått direkte videre på masterstudier, vil være i en overgangsfase mellom utdanning og arbeid og muligens mer utsatt for ulike typer mistilpasning. Tabell 3.3 viser kandidatenes arbeidsstyrkestatus to og et halvt år etter fullført utdanning.

Tabell 3.3 Arbeidsstyrkestatus to og et halvt år etter fullført utdanning (januar 2011)

	Antallpersoner.=100%			Sysselsatt			Arbeidsledig			Utenfor arbeidsstyrken		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
Allmennlærer	381	137	244	96,3	98,1	95,6	0,3	0,0	0,3	3,5	1,9	4,1
Førskolelærer	251	34	217	94,3	84,4	95,5	0,7	0,0	0,7	5,0	15,6	3,7
Sykepleier	449	129	320	95,3	93,5	95,7	1,6	1,1	1,5	3,1	5,4	2,8
Sosionom	317	44	273	93,1	89,7	93,8	3,2	3,4	3,1	3,7	6,9	3,1
Barnevernsped	235	30	205	92,0	95,2	92,2	2,5	4,8	1,4	5,5	0,0	6,4
Øk-adm. fag	305	147	158	88,4	87,1	89,9	2,3	2,7	1,9	9,3	10,2	8,2
Ingeniør	338	240	98	94,0	95,0	88,5	1,5	1,2	1,6	4,5	3,8	9,8
Jurister	219	93	126	97,0	96,4	97,4	1,5	1,8	1,3	1,5	1,8	1,3
Siviløkonom	141	81	60	94,9	98,2	90,5	1,0	0,0	2,4	4,0	1,8	7,1
Sivilingeniør	464	340	124	98,1	98,0	96,8	0,4	0,5	0,0	1,5	1,5	3,2
I alt	3100	1275	1825	94,4	94,2	94,5	1,4	1,3	1,4	4,2	4,6	4,1

Tabell 3.3 viser at 94,4 prosent var sysselsatte i undersøkelsesuka i januar 2011, og kun 1,4 prosent av samtlige kandidater var arbeidsledige. Dette tilsvarer en ledighet på 1,5 prosent¹ og stemmer godt overens med NAVs tall for registrerte arbeidsledige som i januar 2011 var 0,9 prosent for undervisningsyrker og varierte mellom 1,3 og 1,5 prosent for yrkesgruppen ingeniør- og IKT fag, akademiske yrker og helse- pleie og omsorg. Selv om NAV-tallene ikke er helt sammenlignbare med våre tall, blant annet fordi NAV-inndelingen er basert på yrke og ikke på utdanning og omfatter hele populasjonen, gir de likevel en pekepinn på gyldigheten av våre resultater. At sosionomer og barnevernspedagoger var de utdanningsgruppene som hadde den høyeste arbeidsledigheten på undersøkelsestidspunktet, er noe overraskende. Det er imidlertid grunn til å minne om at det fremdeles er snakk om lave ledighetsnivåer. Tallet på observasjoner er også begrenset slik at det knytter seg noe usikkerhet til resultatene.

Tabellen viser videre at andelen sysselsatte kandidater varierer noe mellom de ulike utdanningsgruppene. Kandidatene i økonomisk-administrative utdanninger hadde den laveste andelen sysselsatte med 88 prosent. Dette er forventet og i tråd med deres høye videreutdanningstilbøyelighet, som er omtalt over. Selv om også ingeniørutdanningen delvis også er en mellomstasjon i forhold til det å ta sivilingeniørutdanning, var sysselsettingsandelen blant ingeniørene likevel hele 94,0 prosent, altså omtrent som gjennomsnittet for alle utdanningsgruppene. Det må bety at brorparten av kandidatene som hadde studieambisjoner utover ingeniørutdanning har fullført utdanningen og fått etablert seg i arbeidsmarkedet. En annen mulighet kan selvsagt være at ingeniørene som fortsatt er i utdanning, har en jobb ved siden av studiene. Dette skal vi se nærmere på seinere. Sivilingeniørene har den høyeste andel sysselsatte med hele 98 prosent tett fulgt av juristene med 97 prosent. Det er altså kandidatene med en utdanning på mastergradsnivå som har den høyeste andelen sysselsatte.

Når vi ser utdanningsgruppene samlet, er det ingen store forskjeller mellom menns og kvinners arbeidsstyrkestatus. Det er noen mindre kjønnsforskjeller for enkelte av gruppene. Kvinnelige siviløkonomer og kvinnelige bachelorkandidater i økonomisk-administrative fag er i mindre grad enn sine mannlige kolleger sysselsatte. Dette gjelder også for kvinnelige ingeniører, men det er ingen forskjell mellom kvinnelige og mannlige sivilingeniører.

¹ Arbeidsledigheten regnes i prosent av arbeidsstyrken.

3.2 Mistilpasning

Vi har tidligere sett at de klassiske arbeidsmarkedsindikatorerne, sysselsetting og arbeidsledighet, tyder på et godt arbeidsmarked i undersøkelsesuka. En høy sysselsetting og lav arbeidsledighet sier imidlertid ikke noe om kvaliteten på matchen mellom jobb og utdanning, eller om jobben er av ønsket omfang. I Kandidatundersøkelsen operer vi med tre typer mistilpasning; arbeidsledighet som allerede er omtalt, undersysselsetting og irrelevant arbeid. Undersysselsetting er personer som har en relevant jobb, men med en kortere arbeidstid enn ønsket. Dette er et fenomen som vi ofte hører om i forbindelse med helsesektoren. Irrelevant arbeid er arbeid hvor kandidaten har en jobb som krever utdanning på et lavere nivå enn det kandidaten har (dvs. vertikal mismatch eller overkvalifisering). Kandidater som enten er arbeidsledige, undersysselsetting eller i en irrelevant jobb defineres som mistilpassede (jf definisjonen i kapittel 2.1.2).

I hvilken grad kandidatene erfarer de ulike typene mistilpasning, er avhengig av forhold både på tilbuds- og etterspørselssiden i arbeidsmarkedet. De utdanningene vi studerer, anvendes i ulike deler av arbeidsmarkedet og er til dels underlagt ulike rammebetingelser. Både (sivil)økonomer/ingeniører har sitt hovedsakelige arbeidsmarked innenfor privat sektor. Jurister har tradisjonelt hatt sitt hovedsakelige arbeidsmarked innenfor offentlig forvaltning, men dette har endret seg mye og privat sektor framstår som vel så attraktiv som offentlig sektor. NIFUs kandidatundersøkelser viser at de siste årene har drøyt halvparten av helt nyutdannede jurister arbeidet i offentlig sektor. (Sivil)økonomer, (sivil)ingeniører og til dels juristene er å finne i innenfor et større spekter av næringer enn de tradisjonelle kvinnedominerte utdanningene som i stor grad er å finne innenfor den offentlige helse- og sosialtjenesten eller undervisningssektoren. Dermed er de i større grad enn de kvinnedominerte utdanningene eksponert for svingningene som følge av økonomiske konjunkturer. De kvalifiserer tradisjonelt for jobber med godt utviklete stillingshierarkier med relativt høy "straff" knyttet til perioder med hel eller delvis tilbaketrekning fra arbeidsmarkedet og lite tradisjon for deltidsarbeid.

De kvinnedominerte utdanningene kvalifiserer for jobber der det tradisjonelt har vært lite utviklede stillingshierarkier med begrensede opprykksmuligheter (Baron et al. 1986, Schøne 2001), små lønnsforskjeller og et relativt rigid lønnsystem, men med stor fleksibilitet hva gjelder arbeidstid og godt utviklede velferdsordninger. Et problem innenfor sektorer der arbeidstidsfleksibiliteten er stor, er at deltidsstillinger sementeres slik at det kan være vanskelig å få en heltidsstilling. Ufrivillig deltid er velkjent innenfor visse kvinneyrker, der sykepleierne skiller seg ut som en gruppe med til dels stort omfang undersysselsetting.

Dette kan peke mot at kandidater med de kvinnedominerte utdanningene i større grad vil være eksponert for undersysselsetting enn kandidater fra de andre gruppene. På den andre siden vil (sivil)ingeniører/økonomer og jurister som har sitt hovedsakelige arbeidsmarked i privat sektor i større grad være eksponert for arbeidsledighet som følge av endringer i de økonomiske konjunkturer. Vi har imidlertid allerede sett at til tross for finanskrisen, holdt arbeidsledigheten seg på et lavt nivå og synes ikke å ha hatt vesentlig betydning for de nyutdannedes arbeidsledighet.

Formålet med dette avsnittet er å se på omfanget av ulike typer mistilpasning og total mistilpasning for de ulike utdanningene. Vi stiller spørsmål ved om i hvilken grad forskjeller i mistilpasning kan forklares referanseutdanningen alene eller av andre relevante forhold av betydning for omfanget av mistilpasning.

Vi starter med å se på de ulike typene mistilpasning.

Tabell 3.4 Andel mistilpassede etter ulike typer mistilpasning to og et halvt år etter fullført utdanning

	Antall personer	Mistilpasset				Ikke mistilpasset (Sysselsatt i rel. arbeid)
		I alt	Arbeidsledig	Undersysselsatt	Irrelevant arbeid	
Allmennlærer	362	6,1	0,3	4,7	1,1	93,9
Førskolelærer	235	3,9	0,7	1,4	1,8	96,1
Sykepleier	430	24,6	1,7	21,1	1,8	75,4
Sosionom	301	11,7	3,4	5,6	2,8	88,3
Barnevernspedagog	220	14,4	2,6	7,8	3,9	85,6
Økonomisk-administrative fag	269	8,6	2,6	1,3	4,6	91,4
Ingeniør	315	6,6	1,6	0,0	5,0	93,4
Jurister	215	2,3	1,6	0,0	0,8	97,7
Siviløkonom	135	2,1	1,1	0,0	1,1	97,9
Sivilingeniør	455	1,9	0,4	0,4	1,2	98,1
I alt	2937	11,2	1,5	7,3	2,5	88,8

Tabell 3.4 viser at i alt 11,2 prosent av kandidatene i arbeidsstyrken var mistilpasset på en eller annen måte i undersøkelsesuka i januar 2011. Disse fordeler seg på 1,5 prosent arbeidsledige, 7,3 prosent undersysselsatte og 2,5 prosent i irrelevant arbeid. Sykepleiere og barnevernspedagoger var i størst grad mistilpasset.

Undersyssselsetting, det vil si å arbeide deltid fordi det ikke har vært mulig å få heltidsarbeid, er det største mistilpasningsproblemet når vi ser alle utdanningsgruppene under ett, men først og fremst et problem for sykepleierne. Hele 21 prosent av sykepleierne i arbeidsstyrken var undersysselsatte. Det er en høy andel tatt i betraktning at dette er målt mer enn to og et halvt år etter at de fullførte sykepleierutdanningen.

Fra tid til annen hører vi at det også kan være problemer med å få en full stilling i skolen. En undersøkelse et halvt år etter fullført utdanning vist at 10,5 prosent av allmennlærere utdannet våren 2009 var undersysselsatte et halvt år etter eksamen (Arnesen og Aamodt 2010) Våre tall tyder ikke på at dette er noe stort problem (4,7 prosent) to og et halvt år etter endt utdanning. Fra andre kilder (Mastekaasa, 2011) vet vi imidlertid at de fleste allmennlærere arbeider i skolen tidlig i yrkeskarrieren. Det er ellers interessant å merke seg at ufrivillig deltidarbeid synes å være et kvinneyrkeproblem, som i tillegg til sykepleierne, også barnevernspedagoger (7,8 prosent), sosionomer (5,6 prosent) og allmennlærere (4,7 prosent) er berørt av.

Tabell 3.4 tyder på at omfanget av mistilpasningen varierer med type utdanning. I alt 11,2 prosent av kandidatene i arbeidsstyrken var mistilpasset på en eller annen måte i undersøkelsesuka i januar 2011. Vedleggstabellene 7 og 8 viser menns og kvinners fordeling på de ulike typene mistilpasning. Tabellene viser at når alle utdanningsgruppene samlet, så er det en dobbelt så høy andel mistilpassede blant kvinner enn blant menn. Det er først og fremst andelen undersysselsatte som er forskjellig. Mye av denne forskjellen er nok en effekt av menns og kvinners ulike utdanningsbakgrunn.

Selv om undersyssselsetting er et kvinneyrkeproblem, synes ikke å være et rent «kvinneproblem». Også mannlige sykepleiere opplever undersyssselsetting, om enn i noe mindre grad enn kvinnene (14 prosent av mannlige og 22 prosent av kvinnelige sykepleiere er undersysselsatt).

Tallene vi hittil har sett på, viser stor heterogenitet i omfanget av mistilpasninger med hensyn til utdanningsbakgrunn og kjønn. Ved å gjennomføre multivariat analyse av sannsynligheten for å være mistilpasset to og et halvt år etter endt utdanning der vi trekker inn forhold av betydning for å være

mistilpasset (som kjønn, alder, barn, annen høyere utdanning, relevant arbeidserfaring, etc), vil vi isolere effekten av hver enkelt forklaringsvariabel herunder referanseutdanning og kjønn. Dessverre er tallet på kandidater med de ulike typene mistilpasning for lavt til at kan studere kandidatenes fordeling på ulike typer mistilpasninger, slik at vi har måttet slå de sammen de ulike typene mistilpasning til en gruppe.

Før vi presenterer den multivariate analysen, ser vi i Tabell 3.5 på den bivarierte sammenhengen mellom å være mistilpasset forklaringsvariablene som er brukt i analysen. I tillegg til at kvinner i større grad enn menn opplever mistilpasning, ser vi en svak tendens til at jo bedre karakterer fra videregående skole, jo lavere er mistilpasningen. Sivilstand og om man har barn synes ikke å ha noen betydning.

Tabell 3.5 Andel mistilpassede etter utvalgte kjennetegn

	Antall personer	Prosent mistilpasset
Menn	1154	6,1
Kvinner	1645	13,5
Enslig	878	11,2
Gift/enslig	1921	10,7
Småbarn 0-5 år	624	10,7
Småbarn 6-16 år	325	11,0
Ikke relevant arbeidserfaring	1302	12,3
Relevant arbeidserfaring	1497	9,7
Ikke tidligere utdanning	2137	11,0
Tidligere utdanning	662	10,2
Ikke avsluttet videreutdanning	2280	11,0
Avsluttet videreutdanning	519	10,2
Svake karakterer videregående	996	12,1
Sterke karakterer	756	8,6
Allmennlærer	344	6,6
Førskolelærer	220	4,2
Sykepleier	406	23,7
Sosionom	293	11,5
Barnevernspedagog	209	13,1
Økonomisk-administrative fag	253	8,8
Ingeniør	298	6,1
Jurister	205	2,4
Siviløkonom	128	1,1
Sivilingeniør	443	1,2
I alt	2799	10,9

Tabell 3.6 viser sammenhengen mellom å være mistilpasset og alder.

Tabell 3.6 Sammenheng mellom alder og mistilpasning

	Mistilpasset		
	I alt	Ikke mistilpasset	Mistilpasset
Alder	31,4	31,3	31,7
Antall personer	2799	2561	238

Tabell 3.6 tyder på at alder har liten betydning for om kandidatene var mistilpasset eller ikke.

Tabell 3.7 viser resultatene av den logistiske regresjon av sannsynligheten for å være mistilpasset. Vi har med forklaringsvariabler som kjønn og humankapital variabler som alder, relevant yrkeserfaring, tilleggstudanning og referanseutdanning.

Koeffisientene i tabellen gir uttrykk for endringer i log-odds forholdt mellom å være og ikke være mistilpasset når variabelen vi betrakter øker med en enhet. En positiv verdi på den estimerte koeffisienten innebærer en økning i sannsynligheten for å være mistilpasset mens det motsatte er tilfelle når koeffisienten er negativ.

Tabell 3.7 Logistisk regresjon av sannsynligheten for å være mistilpasset

	Koeffisient	Std.avvik
Konstant	-1,290	1,908
Kvinne	0,207	0,171
Gift/samboende	-0,041	0,163
Småbarn 0-5 år	0,027	0,192
Småbarn 6-16 år	-0,067	0,267
Alder	-0,068	0,106
Alder ²	0,001	0,001
Relevant arbeidserfaring	-0,596***	0,146
Tidligere høyere utdanning	-0,155	0,171
Avsluttet videreutdanning	0,010	0,184
Svake karakterer	0,099	0,160
Sterke karakterer	-0,042	0,202
Førskolelærer	-0,522	0,413
Sykepleier	1,584***	0,259
Sosionom	0,705**	0,297
Barnevernspedagog	0,801***	0,310
Økonomisk-administrative fag	0,318	0,322
Ingeniør	-0,041	0,341
Jurister	-0,962*	0,515
Siviløkonom	-1,420*	0,754
Sivilingeniør	-1,570***	0,488
Antall personer		2799
-2 log likelihood		1440,2

*** signifikant på 0,01-nivå ** signifikant på 0,05-nivå *signifikant på 0,1-nivå

Den multivariate analysen bekrefter i stor grad resultatene fra de bivariate analysene. Hvilken referanseutdanning kandidaten avsluttet våren 2008 har betydning for om kandidatene er mistilpasset to og et halvt år seinere. Det er kandidater med sykepleierutdanning som i størst grad er utsatt for

mistilpasning og siviløkonomer og sivilingeniører som i minst grad er mistilpasset. Tidligere høyere utdanning eller å ha avsluttet en videreutdanning på minst 30 studiepoeng hadde ingen signifikant betydning. Koeffisienten for kjønn er positiv, men ikke signifikant. Vi finner altså ingen signifikante forskjeller mellom kvinner og menn mht mistilpasning.

Foruten kandidatenes referanseutdanning, har tidligere relevant arbeidsmarkedserfaring betydning for om kandidatene er mistilpasset eller ikke; kandidater med relevant arbeidsmarkedserfaring har signifikant lavere sannsynlighet for å være mistilpasset to og et halvt år etter avsluttet referanseutdanning enn ellers like kandidater uten slik erfaring.

3.3 Kandidatenes yrkesverdier

Kandidatene fikk i alt 11 spørsmål hvor de ble bedt om å vurdere viktigheten av ulike sider av jobben på en fem punkts skala med ytterpunktene «ikke viktig=1» og «svært viktig=5». Ved hjelp av faktoranalyse har vi redusert de 11 variablene til tre underliggende faktorer eller typer yrkesorienteringer. Yrkesverdiene som er kartlagt er ment å skulle fange opp relativt stabile og grunnleggende holdninger og interesser hos kandidatene. Imidlertid kan vi ikke se bort fra at yrkesverdiene er påvirket av de arbeidsmarkedserfaringene kandidatene har gjort i perioden etter endt utdanning.

Faktoranalysene viser tre underliggende faktorer og viser dermed at de 11 målte yrkesverdiene kan samles i tre typer. På bakgrunn av hvilke yrkesverdier som korrelerer, gir vi disse tre typene yrkesverdiene (faktorene) navnene «faglig/innovativ orientering», «karriere- og statusorientering» og «familie-, sosial- og samfunnsorientering». De tre faktorene fanger opp 53 prosent av de totale variasjonene i spørsmålene om yrkesverdier og har en forventning på 0 og standardavvik på 1.

Sammenhengen mellom de tre faktorene og de opprinnelige 11 variablene vises i Tabell 3.8.

Tabell 3.8 Faktoranalyse av yrkesverdier

	Faglig/innovativ	Karriere/status	Familie/samfunn
Selvstendig arbeid	0,474	0,064	0,166
Jobbsikkerhet	0,110	0,114	0,580
Mulighet for å forfølge egne ideer	0,640	0,103	0,188
Mulighet for å lære nye ting	0,799	0,087	0,010
Høy inntekt	0,108	0,820	0,033
Nye utfordringer	0,743	0,288	-0,100
Gode karrieremuligheter	0,388	0,712	-0,041
Nok tid til fritidsaktiviteter	-0,006	0,198	0,666
Sosial anerkjennelse og status	0,054	0,679	0,234
Mulighet for å gjøre noe nyttig for samfunnet	0,357	-0,179	0,539
Gode muligheter for å kombinere arbeid og familiefpliktelser	0,014	0,005	0,793

Den faglige/innovative faktoren som fanger opp 27 prosent av den totale variasjonen i de 11 spørsmålene. Som vi ser av Tabell 3.8 er denne faktoren positivt korrelert med spørsmålene om selvstendig arbeid, følge egne ideer, lære nye ting og nye utfordringer.

Faktoren karriere- og statusorientering fanger opp 15 prosent av variasjonene, og er positivt korrelert med spørsmålene om høy inntekt, karrieremuligheter og sosial anerkjennelse.

Den tredje og siste faktoren, familie-, sosial- og samfunnsorientering, fanger opp 11 prosent av variasjonene i spørsmålene om yrkesverdier og er positivt korrelert med spørsmålene om jobbsikkerhet, tid til fritidsaktiviteter, gjøre noe nyttig for samfunnet og det å ha gode muligheter for å kombinere arbeid og familieforpliktelser.

Kandidatenes skårer ulikt på de tre faktorene etter kjønn og utdanningsbakgrunn. Dette er vist i tabell 3.9.

Tabell 3.9 Kandidatenes yrkesverdier etter utdanning og kjønn

	Antall personer	Faglig/innovativ	Karriere/status	Familie/samfunn
Menn	1239	-0,113	0,172	-0,320
Kvinner	1765	0,055	-0,102	0,254
Allmennlærer	373	-0,175	-0,350	0,353
Førskolelærer	239	0,184	-0,123	0,359
Sykepleier	430	0,044	-0,087	0,282
Sosionom	311	0,124	-0,359	0,281
Barnevernspedagog	227	0,122	-0,230	0,182
Økonomisk-administrative fag	295	-0,215	0,403	-0,374
Ingeniør	328	-0,066	0,222	-0,311
Jurister	210	-0,077	0,248	-0,167
Siviløkonom	134	-0,040	0,574	-0,416
Sivilingeniør	457	0,133	0,119	-0,382
I alt	3004	-0,006	-0,002	0,045

Tabell 3.9 viser meget kjønnstradisjonelle yrkesorienteringer. Menn skårer under gjennomsnittet på faglig/innovativ orientering og på familie- og samfunnsorientering, og over gjennomsnittet på karriere/statusorientering. Det motsatte er tilfelle for kvinner. Det er ikke overraskende at kvinner skårer høyest på familie- og samfunnsorientering og menn høyest på karriere- og statusorientering, men kanskje noe overraskende at det er en kjønnsforskjell med hensyn til faglig/innovativ orientering. Forskjellen her er imidlertid svært liten.

Det er stort sett kandidater med en kvinnedominert utdanning og sivilingeniørene som skårer over gjennomsnittet på faglig/innovativ orientering. Allmennlærerne representerer her et unntak fra andre kvinnedominerte utdanninger ved å være lite faglig/innovativt orientert.

Når det gjelder karriere/statusorientering, framstår den som særlig sterk blant kandidater med bachelorgrad i økonomisk-administrative fag og blant siviløkonomene, Også ingeniører, sivilingeniører og jurister skåret over gjennomsnittet på karriere og statusorientering.

Allmennlærerne og sosionomene skiller seg ut med de klart laveste skårene på faktoren karriere/statusorientering. Til slutt ser vi at kandidater med kvinnedominerte utdanninger skårer over gjennomsnittet på familie- og samfunnsorientering, mens kandidater fra alle de andre utdanningene skåret under gjennomsnittet.

Det er altså tydelig at det til en viss grad er ulike yrkesverdier som ligger bak de ulike gruppernes valg av utdanning. På den annen side kan også yrkesverdiene langt på vei blitt formet gjennom utdanningsløpet, og også i løpet av deres første to – tre år i arbeidslivet etter endt utdanning, slik at det ikke er sikkert at forskjellene var like sterke allerede før utdanningen ble påbegynt.

Yrkesverdiene kan ha betydning for i hvilken grad en jobber heltid eller deltid, og hvorvidt en jobber i offentlig eller privat sektor. Derfor skal vi i neste delkapittel der dette undersøkes, innlemme yrkesverdiene i analysene av hvilke faktorer som har betydning for hvorvidt kandidaten jobber heltid eller deltid. Tilsvarende blir gjort når vi senere i dette kapitlet undersøker hva som har betydning for hvilken sektor kandidatene jobber i.

Yrkesverdiene kan også ha betydning for lønnsforhold. Det er en relevant forventning at de som er karriere- og statusorientert har oppnådd høyere lønn enn andre, når vi også kontrollerer for hvilken utdanningsgruppe de tilhører og andre forhold. Derfor vil yrkesverdiene inngå som uavhengige variabler i neste kapittel der vi ser nærmere på lønnsforhold, for å se i hvilken grad det *har* betydning, og hvor stor denne betydningen eventuelt er i forhold til andre kjennetegn ved kandidatene.

Det kan også tenkes at yrkesverdiene i noen grad samvarierer med kandidatenes vurdering av hvilken nytte de har av utdanningen. Dette er også spørsmål vi går nærmere inn på i kapittel 4.

3.4 Heltid/deltid

Vi har allerede sett at sykepleierne peker seg negativt ut med mye ufrivillig deltid. I dette avsnittet ser vi på all deltid, både frivillig og ufrivillig. Med deltid skal vi mene alle hovedstillinger som er mindre enn 100 prosent.

Deltidsarbeid forbindes gjerne med kvinner og kvinneyrker. Kvinneprofesjonene i vårt materiale tilhører alle velferdsstatsyrker med gode muligheter for deltidarbeid. Kandidater innenfor de resterende profesjonene kvalifiseres for deler av arbeidsmarkedet med liten tradisjon for deltidarbeid.

Sentrale problemstillinger i dette avsnittet er hvor stort omfanget av deltidarbeid er innenfor de ulike utdanningsgrupper og mellom kvinner og menn. Blant annet ved hjelp av multivariat analyse skal vi se nærmere på betydningen av en rekke forklaringsvariabler, inklusive referanseutdanning og kjønn, for kandidatenes sannsynlighet for å arbeide deltid. Tabell 3.10 viser de sysselsatte kandidatenes fordeling på heltids/deltidsarbeid samt gjennomsnittlige arbeidstid (som er det samme som stillingsprosent) to og et halvt år etter fullført referanseutdanning.

Tabell 3.10 Sysselsatte kandidater etter arbeidstid to og et halvt år etter avsluttet utdanning

	Antall personer	Andel		Gjennomsnittlig arbeidstid, alle	Gjennomsnittlig arbeidstid for deltidsarbeidende
		Heltid (=100%)	Deltid (<100%)		
Allmennlærer	362	89,5	10,5	97,0	69,9
Førskolelærer	234	86,4	13,6	95,1	63,7
Sykepleier	425	52,6	47,4	85,1	68,1
Sosionom	292	79,3	20,7	91,4	56,3
Barnevernspedagog	215	81,1	18,9	94,8	70,6
Økonomisk-administrative fag	263	91,2	8,8	95,8	48,1
Ingeniør	310	97,1	2,9	98,6	49,4
Jurister	212	98,4	1,6	99,5	:
Siviløkonom	134	98,9	1,1	99,4	:
Sivilingeniør	454	99,2	0,8	99,7	:
I alt	2901	81,0	19,0	93,7	63,7

I undersøkelsen spurte vi om arbeidstiden i hovedstillingen kandidatene hadde. Tabell 3.10 viser at deltidsandelen varierte fra det helt ubetydelige blant sivilingeniører, siviløkonomer, jurister og ingeniører til å omfatte omtrent halvparten av sykepleierne. Det er overraskende at så mange som nesten halvparten av sykepleierne hadde redusert arbeidstid i sin hovedjobb. At en så høy andel av sykepleierne har deltidsarbeid, betyr ikke nødvendigvis en like høy andel faktisk jobber deltid. Flere sykepleiere har føyd til i spørreskjemaet at de tar ekstravakter i tillegg til den faste jobben eller at de har en annen fast stilling slik at de til sammen kommer opp i full stilling. Hvor mange dette kan dreie seg om, vet vi ikke. Heller ikke i hvilken grad slike forhold spiller en rolle i de andre utdanningsgruppene. Totalt sett betraktet hele 85 prosent av de som arbeidet deltid, yrkesaktivitet som sin hovedaktivitet (ikke vist her). Dette viser at de deltidsarbeidende kandidatene må kunne sies å ha en sterk tilknytning til arbeidslivet.

Selv om nesten halvparten av de sysselsatte sykepleierne hadde mindre enn full stilling, var likevel den gjennomsnittlige arbeidstiden for sykepleierne sett samlet 85 prosent. Blant sosionomer og barnevernspedagoger var andelen i deltidsarbeid rundt 20 prosent, altså betydelig lavere enn blant sykepleierne, men betydelig høyere enn blant sivilingeniører, siviløkonomer, jurister og ingeniører. Vi finner altså klare tendenser til at deltid er mer utbredt blant kandidater fra de kvinnedominerte utdanningene.

Vi ser av tabellen at den gjennomsnittlige arbeidstiden for de *deltidsarbeidende* var 63,7 prosent av full tid. Den laveste gjennomsnittlige arbeidstiden finner vi blant deltidsarbeidende kandidater i økonomisk-administrative fag og ingeniører, med en gjennomsnittlig arbeidstid på knapt 50 prosent. Dette har sammenheng med et høyere innslag av kandidater som hovedsakelig betrakter seg som studenter/skoleelever blant de deltidsarbeidende i disse to gruppene.

Allmennlærere og barnevernspedagoger har den høyeste gjennomsnittlige arbeidstiden blant de som arbeidet deltid med en gjennomsnittlig arbeidstid på 70 prosent av full tid. Omfanget av deltidsarbeid er totalt sett av begrenset omfang; og den gjennomsnittlige arbeidstiden er 93,7 prosent når alle utdanningene ses samlet.

Hvordan er så kjønnsfordeling med hensyn til deltidsarbeid innenfor de enkelte utdanningsgruppene? Tabell 3.11 viser kjønnsforskjeller i arbeidstid.

Tabell 3.11 Sysselsatte menn og kvinner etter arbeidstid i hovedstilling to og et halvt år etter avsluttet utdanning

	Menn				Kvinner			
	Antall personer	% i deltidsarbeid	Stillingsprosent alle	Stillingsprosent for deltid	Antall personer	% i deltidsarbeid	Stillingsprosent alle	Stillingsprosent for deltid
Allmennlærer	131	4,9	98,6	69,2	231	12,6	96,4	70,0
Førskolelærer	29	11,1	96,9	:	205	14,2	94,9	63,2
Sykepleier	120	33,3	88,7	64,8	305	49,1	84,6	68,4
Sosionom	38	20,0	89,7	51,1	254	20,3	91,7	57,3
Barnevernspedagoger	28	5,0	97,5	:	187	21,1	94,3	71,0
Økonomisk-administrative fag	121	5,9	97,0	40,0	142	12,0	94,5	51,9
Ingeniør	225	2,8	98,6	47,5	85	3,9	98,5	58,3
Jurister	90	1,9	99,4	:	122	2,7	99,6	83,3
Siviløkonom	79	1,8	99,7	:	55	2,6	99,1	50,0
Sivilingeniør	333	1,0	99,7	:	121	:	100,0	:
I alt	1194	6,3	97,6	60,3	1707	26,2	91,6	65,8

Som forventet var det klare forskjeller mellom de mannlige og kvinnelige kandidatene i utbredelsen av deltidsarbeid. Mens kun 6 prosent av de mannlige kandidatene hadde deltidsarbeid, gjaldt det 26 prosent av de kvinnelige. Det var ikke store kjønnsforskjeller i gjennomsnittlig arbeidstid for de deltidsarbeidende, men i den grad det var forskjeller, var arbeidstiden blant menn litt høyere.

Noe av kjønnsforskjellen i andelen som arbeidet deltid, skyldes at de mannlige og kvinnelige kandidatene fordeler seg ulikt på utdanningsgrupper, og at kvinner er overrepresentert i utdanninger der innslaget av deltidsarbeid er høyt. Det er imidlertid også en tendens til at en høyere andel av kvinner enn av menn arbeidet deltid innenfor samme utdanningsgruppe. Ved hjelp av logistisk regresjon av sannsynligheten for å arbeide deltid skal vi isolere effekten av utdanning fra effekten av kjønn og, andre forhold som kan ha betydning for om kandidatene arbeider deltid. I analysen benyttes de samme forklaringsvariablene som i analysen av mistilpasning.

Tabell 3.12 og Tabell 3.13 viser de bivariate sammenhengene mellom forklaringsvariablene og sannsynligheten for å arbeide deltid.

Tabell 3.12 Andel i deltidsarbeid etter utvalgte kjennetegn

	Antall personer	Deltidsarbeid
Menn	1142	6,1
Kvinner	1622	25,9
Ikke gift/samboende	856	15,7
Gift/samboende	1908	20,1
Yngste barn 0-5 år	622	21,7
Yngste barn 6-16	321	27,8
Ikke relevant arbeidserfaring	1278	16,8
Relevant arbeidserfaring	1486	20,3
Ikke tidligere utdanning	2114	19,9
Tidligere utdanning	650	18,3
Ikke avsluttet videreutdanning	2258	18,8
Avsluttet videreutdanning	506	19,0
Svake karakterer videregående	981	21,0
Sterke karakterer	748	13,5
Allmennlærer	344	10,5
Førskolelærer	219	13,8
Sykepleier	402	47,2
Sosionom	283	20,7
Barnevernspedagog	204	18,4
Økonomisk-administrative fag	247	8,3
Ingeniør	294	2,8
Jurister	202	1,7
Siviløkonom	127	1,1
Sivilingeniør	442	0,8
I alt	2764	18,8

Ved siden av forskjellene etter og utdanningsbakgrunn som vi allerede har omtalt, ser vi at kandidater med omsorgsansvar for barn under 16 i større utstrekning arbeider deltid (Tabell 3.12). Det synes dessuten å være en tendens til at de med svake karakterer fra videregående i større utstrekning arbeidet deltid enn de med sterke. Videre viser Tabell 3.13 at heltidsarbeidende kandidater skårer

høyere på faglig innovativ og yrkesorientering og lavere på familie og samfunnsorientering enn de som arbeider deltid.

Tabell 3.13 Sammenheng mellom alder, yrkesverdier og deltidsarbeid

	Arbeidstid		
	I alt	Heltidsarbeid	Deltidsarbeid
Alder	31,3	31,2	32,1
Faglig /innovativ orientering	0,0063	0,0223	-0,0632
Karriere- og status orientering	0,0042	0,0492	-0,1900
Familie, sosial og samfunnsorientering	0,0472	0,0091	0,2120
Antall personer	2759	2381	378

Tabell 3.14 viser resultatene av den multivariate analysen.

Tabell 3.14 Logistisk regresjon av sannsynligheten for å arbeide deltid

	Modell 1		Modell 2	
	Koeffisient	Stdavvik	Koeffisient	Stdavvik
Konstant	-2,817*	1,706	-3,141*	1,725
Kvinne	0,619****	0,161	0,654***	0,163
Gift/samboende	0,062	0,149	0,066	0,151
Småbarn 0-5 år	0,413**	0,163	0,387**	0,165
Småbarn 6-16 år	0,481**	0,219	0,534**	0,221
Alder	0,010	0,095	0,020	0,095
Alder ²	0,000	0,001	0,000	0,001
Relevant arbeidserfaring	-0,197	0,129	-0,170	0,130
Tidligere høyere utdanning	-0,179	0,147	-0,191	0,148
Avsluttet videreutdanning	0,394**	0,156	0,439***	0,158
Svake karakterer	-0,228	0,139	-0,229	0,140
Sterke karakterer	-0,210	0,179	-0,215	0,181
Førskolelærer	0,265	0,272	0,377	0,275
Sykepleier	2,125***	0,213	2,228***	0,217
Sosionom	0,860***	0,239	0,910***	0,242
Barnevernspedagog	0,686***	0,259	0,734***	0,263
Økonomisk-administrative fag	-0,066	0,296	0,041	0,305
Ingeniør	-0,979**	0,392	-0,867**	0,397
Jurister	-1,503***	0,544	-1,370**	0,548
Siviløkonom	-1,688**	0,741	-1,506**	0,746
Sivilingeniør	-2,376***	0,619	-2,248***	0,623
Faglig/innovativ			-0,135**	0,061
Karriereorientert			-0,211***	0,063
Familie/samfunns-orientert			-0,075	0,076
Antall personer		2759		2759
- 2 log likelihood		1714,2		1695,4

*** signifikant på 0,01-nivå ** signifikant på 0,05-nivå *signifikant på 0,1-nivå

Vi ser av den logistiske regresjonen av sannsynligheten for å arbeide deltid (Tabell 3.14) at kvinner har signifikant høyere sannsynlighet for å arbeide deltid enn menn også etter kontroll for type utdanning og andre kjennetegn. Videre ser vi at omsorgsansvar for barn under 16 år også har en selvstendig betydning og øker sannsynligheten for at kandidatene arbeidet deltid. Kandidater som avsluttet en videreutdanning på minst 30 studiepoeng, hadde økt sannsynlighet for å arbeide deltid sammenlignet med ellers like kandidater som ikke hadde fullført slik utdanning. Dette var uventet, tatt i betraktning av at denne tendensen ikke kunne ses av de bivariate sammenhengene (Tabell 3.12). Det innebærer at denne effekten bare er tydelig når vi kontrollerer for andre uavhengige variabler. Hva som er bakgrunnen, kjenner vi ikke, men det er mulig at de som nettopp har avsluttet en videreutdanning, ikke ennå har skaffet seg en heltidsstilling.

Analysen bekrefter for øvrig at sykepleierne hadde den høyeste sannsynligheten for å arbeide deltid og sivilingeniørene den laveste. Sammenlignet med allmennlærere har ingeniører, jurister, siviløkonomer og sivilingeniører signifikant lavere sannsynlighet for å arbeide deltid mens barnevernspedagoger, sosionomer og sykepleiere har signifikant høyere sannsynlighet.

3.5 Hovedaktivitet

Vi har hittil sett kandidatenes faktiske tilknytning til arbeidsmarkedet beskrevet ved hjelp av objektive indikatorer som sysselsetting og arbeidstid. De viste at rundt 95 prosent av kandidatene var sysselsatte i undersøkelsesuka og at i underkant av 20 prosent av de sysselsatte kandidatene arbeidet deltid av ulike grunner; for eksempel fordi de kombinerer yrkesaktivitet med andre aktiviteter. I dette avsnittet skal vi se på kandidatene subjektive oppfatning av hva som var deres hovedaktivitet i undersøkelsens referanseuke (undersøkelsesuken i januar 2011 to og et halvt år etter avsluttet referanseutdanning).

Tabell 3.15 Kandidatenes hovedaktivitet to og et halvt år etter avsluttet referanseutdanning

	Antall personer	Yrkesaktiv	Studier	Arbeidsledig	Annet	I alt
Allmennlærere	381	94,5	2,8	0,5	2,3	100,0
Førskolelærere	252	93,3	4,0	0,3	2,3	100,0
Sykepleiere	449	90,0	6,4	0,2	3,3	100,0
Sosionom	317	87,8	6,3	3,7	2,1	100,0
Barnevernspedagog	234	89,5	4,3	1,9	4,3	100,0
Øk-adm. fag	306	83,2	12,1	3,2	1,4	100,0
Ingeniør	338	92,3	5,7	1,2	0,7	100,0
Jurister	219	96,2	0,8	0,8	2,3	100,0
Siviløkonom	141	89,9	8,1	2,0	0,0	100,0
Sivilingeniør	464	97,7	0,8	0,4	1,1	100,0
I alt	3101	91,2	5,5	1,1	2,2	100,0

Tabellen viser at i overkant av 90 prosent av kandidatene oppfattet lønnet arbeid som deres hovedbeskjeftigelse, og drøye 5 prosent oppfattet seg som hovedsakelig som studenter i 2011, det vil si to og et halvt år etter fullført (referanse)utdanning. Derved bekreftes igjen kandidatenes sterke arbeidsmarkedstilknytning.

Andelen som betraktet seg som hovedsakelig yrkesaktiv varierte en del mellom de ulike utdanningsgruppene. Den var lavest blant kandidater med en bachelorgrad med økonomisk-administrative fag noe som kommer av den høye andelen som oppga studier som sin hovedbeskjeftigelse (12 prosent). Tabellen viser også at andelen siviløkonomer som betrakter

yrkesaktivitet som sin hovedsakelige virksomhet, er under gjennomsnittet og andelen i videre studier over gjennomsnittet. Ca. 8 prosent av siviløkonomene oppga å ha studier som hovedbeskjeftigelse. Siviløkonomutdanningen er jo også en utdanning som ofte kombineres med andre fagfelt.

Ingeniørene skiller seg ikke ut på samme måte som bachelorene med en økonomisk-administrativ utdanning, men har en fordeling på ulike aktiviteter omtrent som kandidater fra de kvinnedominerte bachelorutdanningene. Dette kan komme av at selv om mange i denne gruppen har tatt videreutdanning, var dette en avsluttet aktivitet vinteren 2011.

Enkelte av de kvinnedominerte bachelorutdanningene som f.eks. sykepleierutdanningen er tradisjonelt blitt betraktet som et endelig studiemål med mulighet for fordypning gjerne gjennom en ettårig videreutdanning som tas etter en tid i praksis. I løpet av de siste årene har det ved høyskolene og de nye universitetene i stadig økende omfang blitt tilbudt mastergradsprogrammer som er rettet mot de nevnte utdanningsgruppene.

Sivilingeniørene og juristene skiller seg fra de andre gruppene med den høyeste andelen som betrakter seg som hovedsakelig yrkesaktive og den laveste andelen som anser seg som (hovedsakelig) studenter.

Tidligere i dette kapitlet så vi at 1,4 prosent av kandidatene i arbeidsstyrken ble definert som arbeidsledige. Dette samsvarer godt med andelen som oppgir arbeidsledighet som sin hovedsakelige virksomhet i Tabell 3.15 (som er 1,1 prosent). Dette bekrefter igjen den lave arbeidsledigheten for disse profesjonsgruppene.

En konklusjon er at de subjektive indikatorene stort sett bekrefter de mer objektive indikatorene på arbeidsmarkedstilknytning.

3.6 Offentlig eller privat sektor?

Som beskrevet tidligere, kvalifiserer utdanningene som er tema for denne rapporten i ulik grad for arbeid i privat sektor. Mens arbeidsplassene til dem som har profesjonsrettede kvinneutdanning som hovedregel finnes i offentlig sektor (undervisning, helse- og sosialsektoren), kvalifiserer de mannsdominerte og kjønnsnøytrale utdanningene for jobber innenfor privat sektor. Et unntak må gjøres for juristene som i den tidlige fasen av yrkeskarrieren, der drøyt halvparten arbeider i offentlig sektor. Dette får konsekvenser for hvilke karrierer kandidatene kan gjøre og ikke minst deres lønn. Hansen (1995) undersøkte tesen om «offentlig sektors tiltrekning» og fant at kvinner oppnådde høyere lønninger i offentlig enn i privat sektor kontrollert for en rekke forhold som påvirket lønn. Det omvendte var tilfelle for menn. Videre fant hun at omsorgsfratrekket, det vil si langsiktige negative effekter av omsorgsansvar på lønns- og karriereutvikling, var større i privat enn i offentlig sektor. Derved hadde kvinner økonomiske fordeler av å arbeide i offentlig sektor.

Tabell 3.16 viser andelen av kandidatene som arbeidet i privat sektor.

Tabell 3.16 Sysselsatte etter sektoren de arbeidet i to og et halvt år etter fullført referanseutdanning

	I alt		Menn		Kvinner	
	I alt	% i privat sektor	I alt	% i privat sektor	I alt	% i privat sektor
Allmennlærer	360	7,9	131	12,7	229	6,2
Førskolelærer	232	46,6	29	63,0	203	44,8
Sykepleier	425	10,9	120	16,3	305	10,2
Sosionom	292	22,4	39	19,2	253	23,0
Barnevernspedagoger	215	24,2	28	25,0	187	24,2
Økonomisk-administrative fag	262	83,7	121	87,6	141	79,4
Ingeniør	310	84,5	225	85,0	85	80,8
Jurist	212	38,3	90	44,4	122	33,8
Siviløkonom	134	82,8	79	83,6	55	81,6
Sivilingeniør	454	84,3	333	84,5	121	82,3
I alt	2896	42,2	1195	66,9	1701	28,3

Tabellen viser at i overkant av 40 prosent av kandidatene arbeidet i privat sektor to og et halvt år etter avsluttet referanseutdanning. Det var et veldig klart skille mellom (sivil) ingeniør og (sivil) økonomer på den ene siden og de kvinnedominerte bachelorutdanningene på den andre. Juristene fordeler seg noe jevnere på sektorene med knapt 40 prosent i privat sektor og drøyt 60 prosent i offentlig sektor.

Vi ser videre at det er store kjønnsforskjeller i andelen som arbeider i privat sektor. Mens to av tre mannlige kandidater arbeidet i privat sektor, gjaldt dette bare knapt 30 prosent av de kvinnelige kandidatene. En hovedforklaring på disse forskjellene er kandidatenes ulike utdanningsbakgrunn. Men, det er også en tendens til at kvinner innenfor de enkelte utdanningene i mindre grad enn menn arbeider i privat sektor. For å få et mer eksakt mål på utdanningens betydning for hvilke sektor kandidaten arbeidet i, gjennomførte vi en logistisk regresjon av sannsynligheten for å arbeide i privat sektor.

Tabell 3.17 og Tabell 3.18 viser den bivariate sammenhengen mellom ulike person kjennetegn og å arbeide i privat sektor. Bortsett fra kjønn og utdanningsgruppe synes de andre variablene å ha liten betydning for andelen som arbeider i privat sektor. Vi ser at de som arbeider i privat sektor skårer atskillig høyere på karriereorientering og atskillig lavere på familie- og samfunnsorientering enn kandidater som arbeider i privat sektor.

Tabell 3.17 Andel sysselsatte kandidater som arbeider i privat sektor

	Antall personer	Andel i privat sektor
Menn	1143	67,3
Kvinner	1617	28,5
Ikke gift/samboende	8568	45,7
Gift/samboende	1902	41,1
Yngste barn 0-5 år	620	39,3
Yngste barn 6-16	320	25,1
Ikke relevant arbeidserfaring	1276	48,7
Relevant arbeidserfaring	1484	37,8
Ikke tidligere utdanning	2108	44,5
Tidligere utdanning	652	35,8
Ikke avsluttet videreutdanning	2255	40,9
Avsluttet videreutdanning	505	49,1
Svake karakterer videregående	979	35,9
Sterke karakterer	748	54,6
Allmennlærer	342	8,1
Førskolelærer	217	46,9
Sykepleier	402	11,3
Sosionom	283	22,5
Barnevernspedagog	204	24,1
Økonomisk-administrative fag	247	84,5
Ingeniør	294	84,7
Jurist	202	38,5
Siviløkonom	127	83,0
Sivilingeniør	442	84,3
I alt	2760	42,5

Tabell 3.18 Sammenheng mellom alder, yrkesverdier og sektor

	Sektor		
	I alt	Offentlig sektor	Privat sektor
Alder	31,3	32,2	30,0
Faglig /innovativ orientering	0,0054	0,0216	-0,0165
Karriere- og status orientering	0,0039	-0,1650	0,2321
Familie, sosial og samfunnsorientering	0,0448	0,2403	-0,2196
Antall personer	2760	1456	1304

Tabell 3.19 viser resultatene av den multivariate analysen av sannsynligheten for å arbeide i privat sektor.

Tabell 3.19 Logistisk regresjon av sannsynligheten for å arbeide i privat sektor

	Modell 1		Modell 2	
	Koeffisient	Stdavvik	Koeffisient	Stdavvik
Konstant	-0,626	1,419	-0,514	1,423
Kvinne	-0,398***	0,116	-0,315***	0,118
Gift/samboende	0,130	0,117	0,168	0,118
Småbarn 0-5 år	-0,111	0,134	-0,044	0,136
Småbarn 6-16 år	-0,176	0,208	-0,168	0,208
Alder	-0,069	0,078	-0,073	0,078
Alder ²	0,001	0,001	0,001	0,001
Relevant arbeidserfaring	0,181	0,104	0,163	0,105
Tidligere høyere utdanning	-0,183*	0,121	-0,181	0,122
Avsluttet videreutdanning	-0,101	0,138	-0,125	0,139
Svake karakterer	-0,128	0,122	-0,150	0,122
Sterke karakterer	0,017	0,132	-0,001	0,133
Førskolelærer	2,394***	0,243	2,347***	0,244
Sykepleier	0,411*	0,249	0,334	0,250
Sosionom	1,265***	0,246	1,248***	0,247
Barnevernspedagog	1,309***	0,258	1,251***	0,260
Økonomisk-administrative fag	3,974***	0,265	3,739***	0,268
Ingeniør	3,921***	0,256	3,772***	0,258
Jurist	1,784***	0,252	1,565***	0,257
Siviløkonom	3,799***	0,312	3,523***	0,317
Sivilingeniør	3,798***	0,249	3,649**	0,251
Faglig/selvstendig			-0,021	0,052
Karriereorientert			0,235***	0,054
Familie/samfunnsorientert			-0,187***	0,056
Antall personer	2756		2756	
- 2 log likelihood	2540,107		2511,815	

*** signifikant på 0,01-nivå ** signifikant på 0,05-nivå *signifikant på 0,1-nivå

Tabellen viser at når en kontrollerer for alle de uavhengige faktorene, og uansett modell, så har de kvinnelige kandidatene signifikant lavere sannsynlighet for å arbeide i privat sektor enn ellers like menn.

Utdanningsbakgrunn og kjønn er de eneste variablene som hadde betydning for hvilken sektor kandidatene arbeidet i modell 1. Betydningen av kjønn svekkes noe når vi trekker inn kandidatens yrkesverdier. Dette henger sammen med en samvariasjon mellom kjønn og kandidatens yrkesverdier. To av de tre yrkesverdivariablene, karriereorientering og familie- og samfunnsorientering, hadde signifikant betydning for hvorvidt kandidatene arbeidet i offentlig eller privat sektor. Som forventet finner vi at jo sterkere karriere/statusorientering og dess svakere familie/samfunnsorientering kandidatene har, jo høyere er sannsynligheten for å arbeide i privat sektor. Hvilken sektor kandidaten arbeider i, henger altså ikke bare sammen med hva slags utdanning vedkommende har, eller av kjønn, men også av kandidatens yrkesverdier.

3.7 Oppsummering

For majoriteten av de undersøkte kandidatene representerer referanseutdanningen, det vil si den utdanningen de hadde fullført våren 2008, en naturlig avslutning av et langt utdanningsløp. Det gjelder særlig sivilingeniører og jurister som avsluttet mastergradutdanning.

Til tross for et generelt relativt gunstig arbeidsmarked i perioden, hadde likevel i overkant av 20 prosent av kandidatene vært arbeidsledige i løpet av de to og et halvt årene etter avsluttet referanseutdanning. Jurister, barnevernspedagoger og sosionomer var de gruppene som i størst grad hadde vært arbeidsledige i løpet av den perioden vi fulgte kandidatene.

To og et halvt år etter avsluttet referanseutdanning fremstår kandidatene som relativt veltilpassede med en sysselsetting på 94,4 prosent og arbeidsledighet på 1,4 prosent. (Disse andelene refererer til alle i gruppen, ikke bare de av dem som tilhørte arbeidsstyrken.) Sysselsetting og arbeidsledighet varierte noe mellom de ulike profesjonsutdanningene, og bachelorkandidater i økonomisk-administrative fag pekte seg ut med en sysselsetting på (kun) 88,4 prosent og arbeidsledighet på 2,3 prosent, noe som må ses i sammenheng med den høye videreutdanningstilbøyeligheten.

Ser vi i tillegg til arbeidsledighet også på andre typer mistilpasning som undersysselsetting eller irrelevant arbeid, nyanseres bildet en del. Totalt sett opplevde da 11,2 prosent av kandidatene å være mistilpasset; 1,5 prosent var arbeidsledige, 7,3 prosent undersysselsatte og 2,5 prosent i irrelevant arbeid.

Sykepleierne skilte seg klart fra de andre gruppene ved at *en av fem* var undersysselsatt (arbeidet ufrivillig deltid) og med en total mistilpasning på til sammen 25 prosent. I motsatt ende skilte sivilingeniører, siviløkonom og jurister seg ut med en andel mistilpassede på bare rundt 2 prosent. Til tross for at en tredel av juristene hadde vært arbeidsledige i løpet av perioden etter endt utdanning, fremstår de likevel svært veltilpasset på undersøkelsestidspunktet to og et halvt år etter at de fullførte sin juristutdanning.

Ufrivillig deltidsarbeid (undersysselsetting) utgjør bare en del av det totale omfanget av deltidsarbeid. Blant sykepleierne var det omtrent like mange som frivillig arbeidet deltid som det var ufrivillig. Det innebærer at så mange som nesten halvparten av sykepleierne arbeidet deltid, noe som er svært høyt. Til tross for den høye deltidsandelen blant sykepleierne, hadde de likevel en stillingsprosent på 85 prosent. Sosionomer, barnevernspedagoger, førskolelære og allmennlærere hadde alle deltidsandeler på mellom 11 og 21 prosent, altså betydelig lavere enn sykepleiere.

Deltidsarbeid synes å være et kvinneyrke-fenomen. Menn med en kvinnedominert utdanning, og i særdeleshet mannlige sykepleiere, jobber imidlertid også relativt ofte deltid, men i mindre omfang enn sine kvinnelige kolleger. Blant siviløkonomer, sivilingeniører, ingeniører og jurister synes deltidsarbeid å være ikke-eksisterende.

At kandidater med en kvinnedominert utdanning har en tendens til å arbeide i offentlig sektor, er velkjent. Det er derfor ingen stor overraskelse at bare mellom 8 og 24 prosent av kandidater med en allmennlærer-, sosionom-, barnevernspedagog- og sykepleierutdanning arbeidet i privat sektor to og et halvt år etter at de fullførte sin utdanning. Som ventet arbeidet lang de fleste (85 prosent) av sivilingeniører, siviløkonomer, ingeniører og bachelorkandidater i økonomisk-administrative fag i privat sektor. Vi fant også at det var en klar tendens til at kvinner i mindre grad enn menn med samme utdanning arbeidet i privat sektor.

4 Lønn, kompetanseutnyttelse og tilfredshet med jobb

I dette kapitlet skal vi først se nærmere på de ulike kandidatgruppenes lønninger. Hvor store er lønnsforskjellene? I hvilken grad kan lønnsforskjellene mellom gruppene lar seg forklare av viktige bakgrunnskjennetegn eller eventuelt av kandidatenes yrkesverdier, og hvor mye må tilskrives utdanningen alene?

Vi skal deretter se på i hvilken grad kandidatene mener de får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter i jobben sin, hvorvidt de er fornøyd med sin nåværende jobb, og i hvilken grad de vurderer utdanningen de avsluttet i 2008 som et godt grunnlag for å begynne karrieren og for den fremtidige karrieren.

4.1 Lønn

Utdanningsgruppene vi studerer er forskjellige både med hensyn til utdanningslengde og innretningen på utdanningen. Dette har konsekvenser for kandidatenes lønninger. De kandidatene som ble utdannet mastere (våren 2008), det vil i vår undersøkelse si sivilingeniører, siviløkonomer og jurister, har i utgangspunktet investert i en lengre utdanning enn de øvrige gruppene, som alle – med unntak av allmennlærerne – hadde en treårig bachelorutdanning. Legges et humankapital perspektiv til grunn, vil lønnen være høyere jo lengre utdanning kandidatene har – det vil si at kandidatene med en masterutdanning generelt forventes å ha en høyere lønn enn bachelorkandidater. Kirkebøen (2010) viser at også livsinntekten er høyest blant personer med høyere grads profesjonsutdanning. Siviløkonomers, sivilingeniørers og juristers inntekter ligger toppsjiktet blant akademikergruppene.

Ved siden av kandidatenes utdanningsnivå har type utdanning, det vil si hvilket fagfelt de er utdannet innenfor, betydning for deres lønninger. De ulike utdanningsgruppene kvalifiserer for jobber i ulike deler av arbeidsmarkedet. Arbeidsmarkedet for de fem kvinnedominerte utdanningene er til dels strengt regulert med klare utdanningskrav som i større eller mindre grad ekskluderer kandidater med annen utdanning fra deres arbeidsmarked. Deres hovedsakelige arbeidsmarked er innenfor offentlig sektor og lønningene er moderate og til dels er strengt regulert gjennom avtaler mellom partene i arbeidslivet. Ofte finnes det klare kriterier for om og i tilfelle hvordan en økning av formalkompetanse (som utdanning) skal kompenseres lønnsmessig.

Sykepleierne har lenge vært misfornøyd med lønnsnivået og har argumentert for at de lønnsmessig burde være på linje ingeniørene i offentlig sektor. En kampsak har vært at avdelingssykepleiere skal lønnes på linje med avdelingsingeniør i kommunal sektor, og har her fått støtte fra Likestillingsombudet (jf. for eksempel NRK 2008).

Ingeniørutdanningen fremstår som et motstykke til de kvinnedominerte utdanningene. Den er mannsdominert og den har sitt hovedsakelige nedslagsfelt i privat sektor og har et helt annet lønnsnivå enn kvinneutdanningene. I likhet med ingeniørene kvalifiserer bachelorkandidatene i økonomisk-administrative fag for jobber innenfor et bredere spekter av næringer enn de typiske kvinneutdanningene, og primært innenfor den høyere betalende private sektoren.

Hva slags type jobb den enkelte kandidat ender opp i, vil blant annet avhenge av kandidatens preferanser for ulike typer jobber. En rimelig antakelse er at kandidat med sterk status- og karriereorientering vil bli trukket mot jobber med gode karrieremuligheter og høy lønn, mens en som er mer familie- og samfunnsorientert vil bli trukket mot mindre krevende jobber, for eksempel med mulighet til å verne om familielivet. Derfor vil vi også undersøke om kandidatenes yrkesverdier har en selvstendig betydning for inntekten.

Tabell 4.1 viser heltidsansatte kandidaters gjennomsnittlige brutto, ordinære månedslønn for hovedstilling i januar 2011 etter utdanningsgruppe og kjønn.

Tabell 4.1 Gjennomsnittlig brutto månedslønn for heltidsarbeidende etter kjønn og utdanning to og et halvt år etter eksamen

	Antall personer	I alt	Menn	Kvinner	Kvinnelønn i prosent av mannlønn
Allmennlærer	286	31 420	32 070	31 160	97,2
Førskolelærer	166	29 840	30 460	29 760	97,7
Sykepleier	196	29 070	31 050	28 720	92,5
Sosionom	212	30 390	31 770	30 170	95,0
Barnevernspedagog	154	29 910	31 600	29 590	93,6
Økonomisk-administrative fag	214	33 440	35 060	31 510	89,9
Ingeniør	274	36 120	36 490	33 910	92,9
Jurist	193	36 790	37 810	36 050	95,3
Siviløkonom	122	37 570	38 420	36 350	94,6
Sivilingeniør	426	38 610	38 860	37 840	97,4
I alt	2243	33 120	35 880	31 050	86,5

Vi ser av tabellen at den gjennomsnittlige månedslønnen for hovedstilling for samtlige grupper var kr. 33 120. De laveste lønningene finner vi blant førskolelærere, sykepleiere og barnevernspedagoger med i underkant av kr. 30 000 per måned, mens siviløkonomer og sivilingeniører hadde de høyeste med rundt 38 000. Det er ikke uventet at sivilingeniører og siviløkonomene er de som skårer høyest. De har lengre utdanninger enn kandidatene med en kvinnedominert utdanning. Juristene, som også har utdanning på mastergradsnivå, har månedslønninger som er ca. 1000 kr lavere enn siviløkonomenes. Ingeniørene og kandidatene i økonomisk-administrative fag samt allmennlærerne hadde lønninger som lå mellom kr. 31 000 og 36 000 kr. per måned. Det synes med andre ord å være et klart «lønnshierarki» basert på kandidatenes utdanninger. Øverst troner kandidater med utdanning på masternivå; siviløkonomer/sivilingeniører og jurister. Derneft følger ingeniører og de med bachelor i økonomisk-administrative fag og nederst kommer kandidater med kvinnedominerte utdanninger, allmennlærere, sosionomer, barnevernspedagoger, førskolelærere og sykepleiere.

Videre ser vi at kvinner totalt sett tjente 86,5 prosent av det menn gjorde. Når det gjelder lønnsforskjeller innenfor ulike utdanningene, så varierte denne mellom 89,9 og 97,9 og var altså betydelig lavere enn mellom mannlige og kvinnelige kandidater generelt. Dette gjenspeiler i stor grad de mannlige og kvinnelige kandidatenes ulike fordeling på utdanninger. I den multivariate analysen vi

presenterer nedenfor skal vi se nærmere på hvor mye av de observerte lønnsforskjellene som skyldes kandidatenes ulike utdanningsbakgrunn, kjønn og andre relevante bakgrunnsvariabler.

Tabell 4.2 viser den bivariate sammenhengen mellom lønn og forklaringsvariablene som inngår i analysen.

Tabell 4.2 Gjennomsnittlig brutto ordinær månedslønn for heltidsarbeidende kandidater to og et halvt år etter eksamen.

	Antall personer	Gjennomsnittslønn
Menn	1 021	35 880
Kvinner	1 222	31 050
Ikke gift/samboende	711	32 920
Gift/samboende	1 532	33 200
Yngste barn 0-5 år	486	32 830
Yngste barn 6-16	228	33 810
Ikke relevant arbeidserfaring	1 067	32 910
Relevant arbeidserfaring	1 176	33 290
Ikke tidligere utdanning	1 719	33 100
Tidligere utdanning	524	33 180
Ikke avsluttet videreutdanning	1 845	33 250
Avsluttet videreutdanning	398	32 540
Svake karakterer videregående	778	32 110
Sterke karakterer	654	35 030
Allmennlærer	286	31 420
Førskolelærer	166	29 840
Sykepleier	196	29 070
Sosionom	212	30 390
Barnevernspedagog	154	29 910
Økonomisk-administrative fag	214	33 440
Ingeniør	274	36 120
Jurist	193	36 790
Siviløkonom	122	37 570
Sivilingeniør	426	38 610
Offentlig sektor	1 101	30 910
Privat sektor	1 139	35 530
I alt	2 243	33 120

Det er særlig 3 variabler som synes å ha stor betydning for kandidatenes lønninger to og et halvt år etter eksamen. Det er kjønn, utdanning og om de jobber i offentlig eller privat sektor. Vi har allerede sett at de kvinnelige kandidatenes lønninger utgjorde 86,5 prosent av de mannlige kandidatenes og at det er store lønnsforskjeller etter utdanning. Tabell 4.2 viser at kandidatene i offentlig sektor tjente gjennomsnittlig 87 prosent av det de i privat sektor gjorde.

Ved hjelp av regresjonsanalyse kan vi studere effekten av hver enkelt forklaringsvariabel når effekten av de andre forklaringsvariablene holdes konstant. I analysen er det *logaritmen til lønna* (ln lønn) som

er den avhengige variabelen. De koeffisientene som estimeres, gir tilnærmet uttrykk for den prosentvise endringen i lønna når den variabelen vi studerer, øker med en enhet².

Tabell 4.3 viser resultatet av analysen. Det estimeres i alt fire modeller. I modell 1 er bare referanseutdanning tatt med som forklaringsvariabel, i modell 2 har vi også inkludert en rekke humankapitalvariabler, i modell 3 har vi i tillegg kandidatenes yrkesverdier og til slutt har vi også inkludert sektoren kandidaten arbeidet i.

Tabell 4.3 Regresjonsanalyse av brutto månedslønn januar 2011, to og et halvt år etter avsluttet referanseutdanning

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Koeffi- sient	Stdavvik	Koeffi- sient	Stdavvik	Koeffi- sient	Stdavvik	Koeffi- sient	Stdavvik
Konstant	10,350***	0,005	10,003***	0,087	10,027***	0,086	10,002***	0,085
Kvinne		0,007	-0,052***	0,007	-0,051***	0,007	-0,048***	0,007
Gift/samboende			0,008	0,007	0,011	0,007	0,010	0,007
Småbarn 0-5 år			-0,007	0,008	-0,001	0,008	-0,001	0,008
Småbarn 6-16 år			0,016	0,012	0,014	0,012	0,015	0,012
Alder			0,013***	0,005	0,013***	0,005	0,013***	0,005
Alder2			0,000*	0,000	0,000	0,000	0,000*	0,000
Relevant arbeidserfaring			0,034***	0,006	0,031***	0,006	0,029***	0,006
Tidligere høyere utdanning			0,014**	0,007	0,015**	0,007	0,017**	0,007
Avsluttet videreutdanning			0,000	0,009	-0,003	0,009	0,000	0,008
Svake karakterer			-0,016**	0,007	-0,016**	0,007	-0,014**	0,007
Sterke karakterer			0,008	0,008	0,006	0,008	0,006	0,008
Antall mnd sysselsatt			0,001***	0,001	0,001**	0,001	0,001***	0,001
Førskolelærer	-0,053***		-0,031**	0,014	-0,039***	0,014	-0,064***	0,014
Sykepleier	-0,066***		-0,069***	0,013	-0,075***	0,013	-0,077***	0,013
Sosionom	-0,037***		-0,037***	0,013	-0,042***	0,013	-0,051***	0,013
Barnevernspedagog	-0,055***		-0,045***	0,014	-0,049***	0,014	-0,062***	0,014
Økonomisk- administrative fag	0,044***		0,065***	0,013	0,047***	0,013	0,004	0,014
Ingeniør	0,119***		0,124***	0,012	0,110***	0,012	0,067***	0,013
Jurist	0,151***		0,155***	0,014	0,141***	0,014	0,125***	0,014
Siviløkonom	0,171***		0,174***	0,016	0,153***	0,016	0,111***	0,017
Sivilingeniør	0,202***		0,203***	0,012	0,187***	0,012	0,145***	0,013
Faglig/innovativ					0,011***	0,003	0,012***	0,003
Karriereorientert					0,016***	0,003	0,013***	0,003
Familie/samfunns- orientert					-0,008***	0,003	-0,007**	0,003
Privat sektor							0,060***	0,008
Antall personer	2235		2235		2235		2235	
R ² justert	0,316		0,397		0,414		0,423	

*** signifikant på 0,01-nivå ** signifikant på 0,05-nivå *signifikant på 0,1-nivå

² Prosentvis endring i lønn beregnes ut fra følgende formel: $p=(e^b - 1)$ hvor p er prosentvis lønnsendring og b er regresjonskoeffisienten

Tabellen viser referanseutdanningen alene forklarer nesten en tredel av de totale lønnsvariasjonene (R^2 justert 0,316)³. Når vi i modell 2 inkluderer humankapital variablene (inklusive hvilken utdanning de avsluttet i 2008), så øker den forklarte variansen fra 32 prosent til nesten 40 prosent. Dette fører til noen endringer i koeffisientene for utdanning. Koeffisientene for de kvinnedominerte utdanningene er enten uendret (sykepleier og sosionom) eller mer negativ (førskolelærer og barnevernspedagog), mens det for de øvrige utdanningene, med unntak av kandidater i økonomisk-administrative fag, er uendrede. Koeffisienten for kandidater i økonomisk-administrative fag økte fra 0,044 til 0,065 og gjenspeiler trolig at de er i besittelse av noe humankapital som de ikke har fått uttelling for. Dette kan ha sammenheng med at de er helt i startfasen av yrkeskarrieren hvor lønningene er lave.

Den signifikante negative koeffisienten i alle modeller for kjønn indikerer at kvinner har omtrent 5 prosent lavere lønninger enn ellers like menn med samme utdanning.

Ellers ser vi at tidligere relevant arbeidserfaring samt minst ett års tilleggsutdanning tatt før referanseutdanningen har en signifikant positiv betydning for kandidatenes lønninger. Tidligere meritter gjenspeiles altså i kandidatenes lønninger. Kanskje noe overraskende finner vi at de som har avsluttet en tilleggsutdanning etter at referanseutdanningen var fullført, ikke får noen lønsmessig uttelling.

Når vi i modell 3 inkluderer yrkesverdier, øker den forklarte variansen svært lite og indikerer at yrkesverdier har liten selvstendig betydning for lønningene når vi også kontrollerer for kjønn, utdanningsbakgrunn og de andre forklaringsvariablene. Inkludering av yrkesverdiene medfører samtidig en ubetydelig nedgang i koeffisienten for kjønn og noen endringer i koeffisientene for utdanning. Dette indikerer en viss samvariasjon mellom henholdsvis kjønn og utdanning og kandidatenes yrkesverdier.

Lønnsgevinsten for siviløkonomer, sivilingeniører, kandidater i økonomisk-administrative fag og ingeniører sett i forhold til allmennlærere, reduseres noe etter kontroll for yrkesverdier, mens lønnsfratrekket (sammenliknet med allmennlærerne) for noen av de kvinnedominerte utdanningene (førskolelærerne og barnevernspedagogene) øker etter kontroll for yrkesverdier.

De inkluderte variablene for yrkesverdier er signifikante i forventet retning. Jo mer orientert kandidatene er mot faglig/innovativ arbeid eller arbeid som er status/karrierefremmende, dess høyere er lønnen, mens det omvendte gjelder for kandidater som har en orientering mot familie/samfunn. Kandidater som anser karrieremuligheter, høy inntekt og sosial anerkjennelse som viktige sider ved jobben, er altså å finne i bedre betalte jobber enn ellers like kandidater som ikke vektlegger disse forholdene like sterkt. Å ha fokus på karriere ser altså ut til å betale seg. Tilsvarende ser også ut til å gjelde det å ha fokus på faglige/innovative sider ved jobben; det betaler seg. Derimot synes det å «straffe seg» å ha et sterkt fokus på familie/samfunnmessige sider ved jobben; kandidatene har lavere lønninger.

I modell 4 inkluderer vi i tillegg til variablene i modell 3, også en variabel for hvilken sektor kandidaten arbeidet i. Vi ser at de som arbeider i privat sektor mottar ca. 6 prosent høyere lønn enn ellers like kandidater som arbeider i offentlig sektor når vi kontrollerer for relevante bakgrunnsvariabler. Inkludering av denne variabelen førte ikke til nevneverdige endringer i den forklarte variansen, ei heller til endringer i koeffisienten for kjønn. Koeffisientene for kandidatenes utdanning endrer seg ytterligere og koeffisienten for sivilingeniører som jo er den gruppen med høyest lønn er nå 0,145 (mot 0,203 i modell 2) mens koeffisienten for førskolelærerne som har lavest lønn er -0,064 (mot -0,031 i modell 2). Vi ser også at kontroll for sektor medfører endringer i «rangordningen» med hensyn til hvilken utdanningsgruppe som har høyest lønn. Sivilingeniørene er fortsatt på topp, mens juristene har gått forbi siviløkonomene.

³ I analysen er allmennlærerne den utelatte utdanningen og som kandidatene fra de andre utdanningene sammenlignes med. Koeffisienten -0,031 for førskolelærere i modell 2 indikerer at førskolelærernes lønn er ca. 3,1 prosent lavere enn lønnen til ellers like allmennlærere.

4.2 Utnyttning av kunnskaper og ferdigheter

I dette avsnittet skal vi se på i hvilken grad kandidatene mener de får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter. Kandidatene ble bedt om å vurdere følgende spørsmål: «I hvilken grad synes du at du får utnyttet dine kunnskaper og ferdigheter i nåværende jobb.» på en 5 punkts skala fra «i svært liten grad» til «i svært stor grad». Svarene på dette spørsmålet vil bidra til å gi et mer utfyllende bilde av hvor god matchen mellom utdanning og arbeidet er. Gjennom mistilpasningsanalysen har vi riktig nok fått et bilde av hvor mange som er undersysselsatte og i irrelevant arbeid. Vi vet derved noe om hvor mange som kan forventes å havne blant de som i minst grad får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter. Det er imidlertid slik at selv om en kandidat er i irrelevant jobb (arbeidsoppgaver krever ikke høyere utdanning) kan kandidaten likevel oppleve å få utnyttet en del av sin kunnskap og ferdigheter selv om disse ikke er tilegnet gjennom høyere utdanning. Situasjonen kan også være motsatt; kandidater som svarer at jobben krever samme utdanningsnivå som den de har, kan mene at de i liten grad får utnyttet sine ferdigheter. Det er altså kandidatenes subjektive vurdering av kunnskaps/ferdighetsutnyttning vi får. To kandidater som objektivt sett kan være i samme situasjon, kan vurdere kunnskaps/ferdighetsutnyttning svært forskjellig.

Et annet forhold vi bør være klar over, er at spørsmålet har en universell utforming. Det henspiller på kunnskaper og ferdigheter generelt, og ikke bare kunnskaper og ferdigheter ervervet gjennom utdanningen. Vi har tidligere sett at mange kandidater har utdanning i tillegg til referanseutdanningen slik at kandidater med samme referanseutdanning kan svært ulikt utgangspunkt for sine vurderinger. Tabell 4.4 viser i hvilken grad kandidatene får utnyttet sin kompetanse.

Tabell 4.4 Sysselsatte kandidater etter i hvilken grad de får utnyttet kunnskaper og ferdigheter i nåværende jobb.

	Antall personer (=100%)	Ikke i det hele tatt	I liten grad	I noen grad	I stor grad	I svært stor grad	Gjennomsnittsskåre
Allmennlærer	360	1,1	1,6	16,7	47,1	33,6	4,11
Førskolelærer	234	0,7	2,5	12,2	48,9	35,6	4,15
Sykepleier	425	1,7	4,2	13,6	47,1	33,5	4,07
Sosionom	293	1,7	4,0	27,6	40,2	26,4	3,86
Barnevernspedagog	216	0,7	4,0	22,8	42,3	30,2	3,97
Økonomisk- administrative fag	263	3,4	5,8	35,9	38,6	16,3	3,59
Ingeniør	311	2,1	5,1	30,8	45,0	16,9	3,69
Jurist	212	0,8	3,1	20,5	38,6	37,0	4,08
Siviløkonom	133	2,2	1,1	30,4	52,2	14,1	3,74
Sivilingeniør	454	0,8	1,6	24,7	45,5	27,5	3,97
I alt	2901	1,6	3,6	21,5	45,1	28,2	3,95

Tabellen viser at nesten tre firedeler av de sysselsatte kandidatene enten i stor grad eller i svært stor grad fikk utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter. Kun 1,6 prosent av kandidatene sier at de ikke i det hele tatt får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter mens 3,6 prosent får utnyttet kunnskaper og ferdigheter i liten grad. Ser vi kandidatenes gjennomsnittsskåre (på skalaen 1–5 der 1 = ikke i det hele tatt» og 5 = «i svært stor grad») så var denne 3,95. Disse resultatene viser at vi her står overfor kandidater som i stor grad mener de får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter.

Det er imidlertid en del forskjeller mellom de ulike utdanningsgruppene med hensyn til grad av utnyttning av kunnskaper og ferdigheter. Juristene hadde den høyeste andelen som svarte at de i svært stor grad fikk utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter (37,0 prosent) og førskolelærerne den nest høyeste (35,6 prosent). Dernest følger allmennlærerne (33,6 prosent) og sykepleierne (33,5 prosent). Høyest gjennomsnittsskår hadde førskolelærerne (4,15) dernest fulgte allmennlærere (4,11), juristene

(4,08) og sykepleierne (4,07). Disse fire gruppene skiller seg altså ut som de gruppene som i størst grad fikk utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter. For disse gruppene synes det å være en sterkere kopling mellom utdanningen og den typen jobber de går inn i enn for øvrige utdanningsgrupper.

Siviløkonomer, kandidater i økonomisk-administrative fag og ingeniører var de utdanningsgruppene som hadde de *laveste* gjennomsnittsskårene (3,59 i økonomisk-administrative fag) og de laveste andelene kandidater som oppga at de i svært stor grad fikk utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter (16,3 prosent i økonomisk-administrative fag.). At det er kandidater i økonomisk-administrative fag som er lavest skårende, kan ha sammenheng med at kandidatene i mindre grad enn kandidater fra de øvrige gruppene er faglig orienterte (jf. Tabell 3.9).

Ved hjelp av logistisk regresjon skal vi undersøke sammenhengen mellom kandidatenes utnyttelse av kunnskaper og ferdigheter og viktige bakgrunnskjennetegn ved kandidatene. Tabell 4.5 viser sammenhengen mellom andelen som i stor eller i svært stor grad får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter og forklaringsvariablene.

Tabell 4.5 Andel sysselsatte kandidater som i stor eller svært stor grad får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter

	Antall personer	Andel som i stor eller svært stor grad får utnyttet kunnskap
Menn	1143	69,8
Kvinner	1617	76,0
Ikke gift/samboende	858	72,4
Gift/samboende	1902	74,3
Yngste barn 0-5 år	620	72,6
Yngste barn 6-16	320	78,1
Ikke relevant arbeidserfaring	1276	68,6
Relevant arbeidserfaring	1484	77,7
Ikke tidligere utdanning	2108	73,7
Tidligere utdanning	652	73,7
Ikke avsluttet videreutdanning	2255	73,7
Avsluttet videreutdanning	505	73,8
Svake karakterer videregående	979	72,5
Sterke karakterer	748	76,6
Ikke student	2694	74,3
Student	67	55,7
Relevant arbeid	2695	75,0
Irrelevant arbeid	65	23,9
Førskolelærer	217	83,9
Allmennlærer	342	81,4
Sykepleier	402	81,4
Sosionom	283	66,5
Barnevernspedagog	204	71,8
Økonomisk-administrative fag	247	54,3
Ingeniør	294	62,9
Jurist	202	76,2
Siviløkonom	127	67,0
Sivilingeniør	442	73,8
I alt	2760	73,7

Tabellen viser at de som har relevant arbeidserfaring før avsluttet referanseutdanning har en høyere andel som i stor grad eller i svært stor grad får utnyttet sin kompetanse. Videre ser vi at de som er studenter (kandidater som oppgir studier som hovedaktivitet, men som også har lønnet arbeid) eller er i irrelevant arbeid har en lavere andel som i stor grad eller svært stor grad får utnyttet kunnskaper og ferdigheter enn de som ikke er henholdsvis studenter eller i relevant arbeid. Ellers ser vi at andelen som i stor eller svært stor grad får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter varierer mellom de ulike utdanningsgruppene.

Tabell 4.6 viser sammenhengen mellom alder og yrkesverdier og andelen som i stor eller svært stor grad får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter. Grunnen til at vi inkluderer yrkesverdier i analysen av i hvilken grad kandidatene får brukt sine ferdigheter, er at hva slags yrkesverdier man har, kan påvirke hva slags type jobb en går inn i. Faglig/innovativt orienterte kandidater kan forventes å være i jobber der de i stor grad får utnyttet sine ferdigheter. tabell 4.6 tyder også på at dette er tilfelle.

Tabell 4.6 Sammenheng mellom alder, yrkesverdier og utnyttelse av kunnskaper og ferdigheter

	I alt	Svært dårlig til i noen grad	I stor eller svært stor grad
Alder	31,3	31,0	31,5
Faglig /innovativ orientering	0,0068	-0,2400	0,0947
Karriere- og status orientering	0,0049	0,1318	-0,0402
Familie, sosial og samfunnsorientering	0,0470	-0,0894	0,0956
Antall personer	2760	759	2001

Tabellen tyder at på alder har liten betydning for hvordan kandidatene får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter. Derimot ser vi at de som i stor til svært stor grad får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter, skårer litt over gjennomsnittet på faglig, innovativ orientering og på familie-, sosial- og samfunnsorientering, og under gjennomsnittet på karriere/statusorientering.

Tabell 4.7 viser resultatet av den logistiske regresjonen av sannsynligheten for i stor eller svært stor grad får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter.

Tabell 4.7 Sannsynlighet for å utnytte kunnskaper og ferdigheter i stor eller svært stor grad

	Koeffisient	Standardavvik	Koeffisient	Standardavvik
Konstant	3,035**	1,323	3,487***	1,333
Kvinne	-0,168	0,104	-0,258**	0,107
Gift/samboende	0,089	0,103	0,092	0,105
Småbarn 0-5 år	-0,041	0,121	-0,009	0,123
Småbarn 6-16 år	0,186	0,186	0,170	0,188
Alder	-0,101	0,074	-0,118	0,074
Alder2	0,001	0,001	0,002*	0,001
Relevant arbeidserfaring	0,265***	0,092	0,212**	0,094
Tidligere høyere utdanning	-0,048	0,108	-0,044	0,109
Avsluttet videreutdanning	0,287**	0,127	0,245*	0,129
Svake karakterer	-0,111	0,107	-0,083	0,109
Sterke karakterer	0,252**	0,118	0,240**	0,119
Student	-0,893***	0,282	-0,872***	0,284
Irrelevant arbeid	-2,053***	0,309	-2,031***	0,313
Førskolelærer	0,382	0,239	0,281	0,241
Sykepleier	0,123	0,193	0,088	0,196
Sosionom	-0,650***	0,194	-0,751***	0,198
Barnevernspedagog	-0,427**	0,214	-0,500**	0,217
Økonomisk-administrative fag	-1,293***	0,196	-1,233***	0,204
Ingeniør	-0,891***	0,192	-0,929***	0,198
Jurist	-0,291	0,226	-0,263	0,232
Siviløkonom	-0,711***	0,245	-0,683***	0,254
Sivilingeniør	-0,473**	0,194	-0,544***	0,200
Faglig/innovativ			0,312***	0,046
Karriereorientert			-0,068	0,048
Familie/samfunnsorientert			0,078	0,049
Antall personer	2788		2788	
-2 log likelihood	3028,092		2977,470	

*** signifikant på 0,01-nivå ** signifikant på 0,05-nivå *signifikant på 0,1-nivå

Modell 1 i tabellen viser at kandidatenes utdanningsbakgrunn har signifikant betydning for hvorvidt kandidatene i stor eller svært stor grad får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter. Kandidater med økonomisk-administrativ utdanning har lavest sannsynlighet for i stor eller svært stor grad å utnytte sine kunnskaper og ferdigheter, dernest kommer ingeniørene. Juristene, sykepleiere og førskolelærere skiller seg ikke signifikant fra ellers like allmennlærere. Allmennlærere, sykepleiere, førskolelærere og jurister var altså de som i størst grad fikk utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter deretter følger barnevernspedagoger, sivilingeniører, sosionomer og siviløkonomer.

Tabell 4.7 viser også at kandidater med tidligere relevant arbeidserfaring eller kandidater som har avsluttet en videreutdanning i perioden, har større sannsynlighet for i stor eller svært stor grad få utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter enn ellers like kandidater henholdsvis uten arbeidserfaring eller som ikke har avsluttet en videreutdanning. Videre ser vi at kandidater som fremdeles er studenter eller er i irrelevant arbeid har en lavere sannsynlighet for i stor eller svært stor grad få utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter enn ellers like kandidater som ikke er studenter eller er i relevant arbeid. Dette er rimelige resultater.

I modell 2, hvor vi i tillegg kontrollerer for kandidatenes yrkesverdier, viser at jo mer en faglig/innovativ orientert kandidatene er, jo større er sannsynlighet for at kandidatene i stor eller svært stor grad får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter. I hvilken grad kandidatene er orientert mot karriere eller mot familie/samfunn, synes ikke å ha noen signifikant betydning for om kandidatene i stor eller svært stor grad får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter når vi samtidig kontrollerer for kjønn, utdanning og andre viktige bakgrunnskjennetegn. Dermed bekreftes bare delvis resultatene fra den bivariate analysen.

4.3 Fornøyd med nåværende jobb?

I undersøkelsen fikk kandidatene et generelt spørsmål om hvor fornøyd de var med sin nåværende jobb. De ble bedt om å vurdere sin grad av tilfredshet med nåværende jobb på en fempunktsskala som gikk fra svært misfornøyd (=1) til svært fornøyd (=5). I hvilken grad en kandidat er fornøyd med en jobb eller ikke, vil være påvirket av en rekke forhold som hvilke forventninger/krav kandidaten har til en jobb herunder yrkesverdier, hvordan de ulike forventninger/krav vektlegges og i hvilken grad disse forventninger/krav er realisert. Svarene på spørsmålet vil være den enkelte kandidats subjektive opplevelse av tilfredshet med jobben han/hun har på undersøkelsestidspunktet. To kandidater som objektivt sett er i samme jobb kan vurdere den svært forskjellig. Tabell 4.8 viser hvordan kandidatene fra de ulike utdanningsgruppene svarte på dette spørsmålet.

Tabell 4.8 Sysselsatte kandidater etter i hvilken grad de er fornøyd med sin nåværende jobb.

	Antall personer (=100%)	Svært mis- fornøyd	Litt mis- fornøyd	Verken eller	Fornøyd	Svært fornøyd	Gjennom- snitts- skåre
Allmennlærer	361	3,2	5,8	3,9	44,7	42,4	4,18
Førskolelærer	233	3,2	8,3	6,8	37,4	44,2	4,12
Sykepleier	425	2,3	7,5	6,6	50,3	33,2	4,04
Sosionom	293	2,9	9,2	10,9	42,0	35,1	3,97
Barnevernspedagog	216	2,0	6,0	9,3	47,3	35,3	4,08
Øk adm.	263	2,7	8,5	8,8	49,2	30,8	3,97
Ingeniør	310	2,1	4,8	6,7	49,3	37,0	4,14
Jurist	212	2,4	9,5	6,3	46,8	34,9	4,02
Siviløkonom	134	1,1	6,5	10,8	49,5	32,3	4,04
Sivilingeniør	453	0,4	5,1	5,1	51,4	38,0	4,21
I alt	2900	2,3	7,0	6,9	47,3	36,4	4,09

Tabellen viser at over en tredel av kandidatene (36,4 prosent) var svært fornøyd med sin nåværende jobb mens i underkant av halvparten (47,3 prosent) var fornøyd med sitt nåværende arbeid. Dette betyr at 83,7 prosent av kandidatene var fornøyd med sitt nåværende arbeid. Inntrykket av fornøyd kandidater bekreftes ytterligere når vi ser på kandidatenes gjennomsnittsskåre (på skalaen 1-5 der 1 = svært misfornøyd» og 5 = «svært fornøyd») som var 4,09. I hvilken grad kandidatene var fornøyd eller svært fornøyd med sin nåværende jobb varierte mellom 80 prosent (kandidater i økonomisk-

administrative fag) og 89,4 prosent (førskolelærerne). Gjennomsnittsskåren var imidlertid høyest blant sivilingeniører (4,21) og lavest blant kandidater i økonomisk-administrative fag og sosionomer (3,97). Som vi ser, var forskjellene i gjennomsnittsskåren mellom de ulike utdanningsgruppene meget liten.

4.4 Var utdanningen et godt grunnlag for å starte yrkeskarrieren?

Hittil har vi sett på hvordan kandidatene vurderer ulike sider ved jobben de hadde i undersøkelsesuken og hvordan de på generelt grunnlag vurderer ulike sider ved en jobb (jf spørsmålene om yrkesverdier). I dette avsnittet skal vi se på nærmere på hvordan kandidatene vurderer *utdanningen* som 1) grunnlag for å begynne *yrkeskarrieren* og 2) for den fremtidige karrieren. Kandidatene ble bedt om å vurdere i hvilken utstrekning utdanningen de fullførte våren 2008 hadde vært et godt grunnlag for henholdsvis å begynne yrkeskarrieren og for fremtidig karriere, på en fem punkts skala (fra ikke i det hele tatt=1 til i veldig høy grad=5).

4.4.1 Begynne karrieren

I utgangspunktet vil vi anta at det er en sterk kopling mellom utdanning og hva slags typer jobber kandidatene går inn i, gir utdanningen et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren. Blant de utdanningsgruppene vi ser på, er denne koplingen sterkest i de kvinnedominerte utdanningene og trolig svakest i økonomisk-administrative fag. Dette peker i retning av at kandidater med en kvinnedominert utdanning i større grad enn de andre kandidatene vil svare at utdanningen gir et godt grunnlag for å starte yrkeskarrieren. På den andre siden vet vi at karrieremulighetene for kandidater med kvinnedominerte utdanninger ofte er mer begrensede enn for utdanningsgrupper de ønsker å sammenligne seg med, og kan for enkelte kandidater bidra til en mer forbeholden vurdering av utdanningen selv om jobben gir gode karrieremuligheter innenfor eget yrkesfelt. Et annet forhold som vil kunne ha betydning for vurderingen av utdanningen, er om utdanningen som ble avsluttet i 2008 var det endelige studiemålet. Ingeniører og bachelorkandidater i økonomisk-administrative fag som fortsetter i utdanning (etter endt referanseutdanning) har i løpet av den aktuelle to og et halvt års perioden knapt fått startet yrkeskarrieren, og vil med stor sannsynlighet ha en mer negativ vurdering av utdanningen enn andre kandidater. En annen grunn er at også tidligere undersøkelser har vist at ingeniørene er mindre fornøyede med utdannings relevans for arbeidslivet enn hva høyere grads kandidater er (Arnesen 2009), at ingeniørene og bachelorer i økonomisk-administrative fag generelt er mindre fornøyd med utdanningen enn høyere grads kandidater (Støren og Aamodt 2009), og at ingeniørene i mindre grad enn andre profesjonsgrupper med tilsvarende lengde på utdanningen svarer at utdanningen var et godt grunnlag for å starte yrkeskarrieren (Støren og Aamodt 2009).

Tabell 4.9 viser hvordan kandidatene i vår undersøkelse svarte.

Tabell 4.9 Kandidatenes vurderinger av om studiene er et godt grunnlag for å begynne yrkeskarrieren

	Antall personer (=100%)	Ikke i det hele tatt	I liten grad	I noen grad	I høy grad	I veldig høy grad	Gjennomsnittsskåre
Allmennlærer	374	2,5	3,8	14,2	25,4	54,1	4,25
Førskolelærer	239	2,1	3,5	7,7	35,7	51,0	4,31
Sykepleier	442	1,6	2,4	10,3	31,0	54,8	4,35
Sosionom	306	2,2	4,9	13,7	30,2	48,9	4,18
Barnevernspedagog	223	3,3	5,2	13,7	32,7	45,1	4,11
Øk-adm. fag	294	5,4	9,0	20,8	28,9	35,8	3,81
Ingeniør	332	4,1	7,1	14,7	38,3	35,8	3,94
Jurist	215	3,1	1,6	3,9	22,5	69,0	4,52
Siviløkonom	140	1,0	1,0	7,1	26,5	64,3	4,51
Sivilingeniør	460	3,1	0,4	3,5	25,5	67,6	4,55
I alt	3025	2,8	4,1	11,7	30,5	50,9	4,23

Tabellen viser at halvparten av kandidatene mente at utdanningen i veldig høy grad var et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren mens 30 prosent mente at utdanningen i høy grad var et godt utgangspunkt. Dette betyr at over 80 prosent av kandidatene mente at utdanningen i veldig høy eller i høy grad var et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren. Inntrykket av positive kandidater bekreftes ytterligere når vi ser på kandidatenes gjennomsnittsskåre som var 4,23.

Videre viser tabellen at det var noe variasjon mellom de ulike utdanningsgruppene i hvor positive de var i sine vurderinger. Som forventet var andelen lavest blant kandidater i økonomisk-administrative fag og blant ingeniører (35,8 prosent) mens den var høyest blant juristene (69,0 prosent). Også blant siviløkonomer og sivilingeniører var andelen som mente at referanseutdanningen i veldig høy grad er et godt grunnlag for å begynne yrkeskarrieren høy (henholdsvis 64,4 og 67,6 prosent). Blant de typiske kvinneutdanningene varierte denne andelen mellom 45,1 (barnevernspedagoger) og 54,8 prosent (sykepleiere), altså betydelig lavere enn blant jurister, siviløkonomer og sivilingeniører. Gjennomsnittsskåren varierte mellom 3,81 (økonomisk-administrative fag) og 4,55 (sivilingeniører).

Ved hjelp av logistisk regresjon skal vi undersøke sammenhengen mellom kandidatenes vurderinger av om referansestudiene har vært et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren og viktige bakgrunnskjennetegn ved kandidatene. Tabell 4.10 viser sammenhengen mellom andelen som i høy eller i veldig høy grad mener at studiene som ble avsluttet våren 2008 har vært et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren og forklaringsvariablene.

Tabell 4.10 Andel sysselsatte kandidater som utdanningen er et godt grunnlag for å begynne yrkeskarrieren

	Antall personer	Utdanning et godt grunnlag for å starte yrkeskarrieren
Menn	1195	78,1
Kvinner	1691	83,7
Ikke gift/samboende	919	81,2
Gift/samboende	1967	81,9
Yngste barn 0-5 år	646	85,0
Yngste barn 6-16	317	75,5
Ikke relevant arbeidserfaring	1363	82,5
Relevant arbeidserfaring	1523	81,0
Ikke tidligere utdanning	2191	82,3
Tidligere utdanning	695	79,6
Ikke avsluttet videreutdanning	2309	83,4
Avsluttet videreutdanning	577	75,3
Svake karakterer videregående	1020	81,0
Sterke karakterer	784	84,0
Ikke student	2736	82,6
Student	148	66,3
Ikke mistilpasset	2654	83,1
Mistilpasset	231	70,1
Allmennlærer	355	80,0
Førskolelærer	225	86,9
Sykepleier	421	85,3
Sosionom	297	78,7
Barnevernspedagog	214	78,2
Økonomisk-administrative fag	275	66,1
Ingeniør	315	74,3
Jurist	204	91,8
Siviløkonom	133	91,3
Sivilingeniør	447	93,3
I alt	2886	81,7

Tabellen viser at de som hadde fullført en videreutdanning, de som var studenter på undersøkelsestidspunktet eller var mistilpassede i noe mindre grad svarte at de i høy eller i veldig høy grad mener at studiene som ble avsluttet våren 2008 har vært et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren enn de som henholdsvis ikke var studenter, ikke hadde fullført en videreutdanning eller var i relevant arbeid.

Tabell 4.11 viser sammenhengen mellom alder og yrkesverdier og andelen som i høy eller i veldig høy grad mener at studiene som ble avsluttet våren 2008 har vært et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren.

Tabell 4.11 Sammenheng mellom alder, yrkesverdier og om utdanningen er et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren

	I alt	Svært dårlig til i noen grad	I stor eller svært stor grad
Alder	31,1	33,1	30,6
Faglig /innovativ orientering	-0,0087	-0,1930	0,0328
Karriere- og status orientering	-0,0016	-0,0551	0,0104
Familie, sosial og samfunnsorientering	0,0432	-0,0260	0,0588
Antall personer	2886	511	2375

Tabellen tyder at på alder har en betydning for hvordan kandidatene vurderer utdanningen som utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren. Kandidatene som i høy eller i veldig høy grad mener at studiene som ble avsluttet våren 2008 har vært et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren, hadde en lavere gjennomsnittsalder enn de som var mer kritiske vurdering av utdanningen (30,6 mot 33,1 år). Videre ser vi at de som i høy eller i veldig høy grad mener at studiene som ble avsluttet våren 2008 har vært et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren, skårer litt over gjennomsnittet på faglig, innovativ orientering, og karriere/statusorientering, mens de mer kritiske skårer under gjennomsnittet. Tabell 4.12 viser resultatet av den logistiske regresjon av sannsynligheten for å mene at studiene som ble avsluttet våren 2008, i høy eller i veldig høy grad har vært et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren.

Tabell 4.12 Sannsynlighet for at utdanningen er et godt utgangspunkt for å starte yrkeskarrieren

	Modell 1		Modell 2	
	Koeffisient	Standardavvik	Koeffisient	Standardavvik
Konstant	7,535***	1,425	7,917***	1,439
Kvinne	0,285**	0,119	0,258**	0,121
Gift/samboende	0,019	0,120	0,033	0,122
Småbarn 0-5 år	0,268*	0,149	0,324**	0,151
Småbarn 6-16 år	0,290	0,189	0,249	0,191
Alder	-0,301***	0,078	-0,313***	0,079
Alder2	0,003***	0,001	0,003***	0,001
Relevant arbeidserfaring	-0,121	0,109	-0,175	0,110
Tidligere høyere utdanning	-0,065	0,122	-0,056	0,123
Avsluttet videreutdanning	-0,233*	0,131	-0,297**	0,133
Svake karakterer	0,141	0,122	0,145	0,123
Sterke karakterer	0,088	0,142	0,043	0,143
Student	-0,953***	0,204	-0,942***	0,205
Mistilpasset	-1,273***	0,163	-1,256***	0,164
Førskolelærer	0,477*	0,250	0,349	0,253
Sykepleier	0,639***	0,200	0,558***	0,202
Sosionom	0,153	0,207	0,077	0,210
Barnevernspedagog	-0,082	0,222	-0,170	0,224
Økonomisk-administrative fag	-0,717***	0,199	-0,800***	0,208
Ingeniør	-0,223	0,200	-0,348*	0,206
Jurist	0,949***	0,298	0,867***	0,303
Siviløkonom	0,904***	0,343	0,784**	0,350
Sivilingeniør	1,148***	0,255	1,005***	0,260
Faglig/innovativ			0,247***	0,051
Karriereorientert			0,108**	0,054
Familie/samfunnsorientert			0,006	0,056
Antall personer	2854		2854	
-2 log likelihood	2361,121		2333,831	

*** signifikant på 0,01-nivå ** signifikant på 0,05-nivå *signifikant på 0,1-nivå

Modell 1 i Tabell 4.12 viser at det er signifikante forskjeller mellom de ulike utdanningsgruppene når det gjelder deres vurderinger av hvor godt utgangspunkt utdanningen er for å starte yrkeskarrieren. Ikke overraskende skiller kandidatene i økonomisk-administrative fag seg negativt ut med en signifikant lavere sannsynlighet for å ha en positiv vurdering av hvor godt utgangspunkt utdanningen er for karrierestart enn ellers like allmennlærere. Ingeniører, barnevernspedagoger og sosionomer skiller seg ikke fra vår referansegruppe (allmennlærerne). Koeffisienten for førskolelærerne er positiv, men er bare signifikant på 0,10 nivå. Sivilingeniører, jurister, siviløkonomer og sykepleiere har alle positive signifikante koeffisienter og skiller seg derved ut fra ellers like allmennlærere med en signifikant høyere sannsynlighet for å mene at studiene som ble avsluttet våren 2008 har vært et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren. Sivilingeniørene skiller seg ut med den mest positive vurderingen.

Kandidatenes kjønn og alder har også signifikant betydning for deres vurdering av om utdanningen er et godt utgangspunkt for karrierestart. Selv om koeffisienten for kjønn ikke er særlig stor, er det likevel overraskende at kvinner har en signifikant større sannsynlighet for å ha en positiv vurdering som et godt utgangspunkt for karrierestart enn ellers like menn.

Inkludering av yrkesverdier i modell 2 viser at yrkesverdier har en selvstendig betydning for kandidatenes vurdering av utdanningen som et godt utgangspunkt for å starte karrieren. Jo mer faglig/innovativt og karrierorientert kandidatene er, dess høyere er sannsynligheten for at kandidateten vurderer utdanningen som et godt utgangspunkt for å starte karrieren. Inkludering av yrkesverdier i analysen fører til noen mindre endringer i de øvrige koeffisientene, men hovedbildet beholdes.

Analyseresultatene er i nokså stor grad i overensstemmelse med de bivarierte resultatene mht. kandidatenes vurdering av referanseutdanningene som et godt utgangspunkt for å begynne karriere.. Det er altså de tre masterutdanningene som i størst grad vurderes som et godt utgangspunkt for karrierestart.

4.4.2 Fremtidig karriere

Kandidatene ble også bedt om å vurdere i hvilken utstrekning utdanningen de fullførte våren 2008 ga et godt grunnlag for den fremtidige karrieren. Vi forventer at kandidater fra de mannsdominerte (sivilingeniør og ingeniørutdanningene) og de kjønnsnøytrale utdanningene (økonomisk-administrative fag, siviløkonomer og jurister) i større grad enn de kvinnedominerte utdanningene vil svare positivt på spørsmålet. Dette fordi kandidatene fra mannsdominerte og kjønnsnøytrale utdanninger i større grad enn kandidater med en kvinnedominert utdanning kvalifiserer for jobber i deler av arbeidsmarkedet med godt utviklede stillingshierarkier. Et forbehold må tas for utdanningen i økonomisk-administrative fag på bachelornivå, og i en viss utstrekning også ingeniørene, og som ikke vil kunne konkurrere med henholdsvis siviløkonomer og sivilingeniører om de karrieremessige mest attraktive jobbene. Tabell 4.13 viser kandidatenes vurderinger av hvor godt grunnlag referanseutdanningen er for den fremtidige karrieren.

Tabell 4.13 Kandidatenes vurderinger av om studiene er et godt grunnlag for den fremtidige karrieren

	Antall personer (=100%)	Ikke i det hele tatt	I liten grad	I noen grad	I høy grad	I veldig høy grad	Gjennomsnittsskåre
Allmennlærer	358	2,7	5,3	19,1	32,1	40,8	4,03
Førskolelærer	226	1,9	5,2	14,9	39,8	38,3	4,07
Sykepleier	423	0,3	2,1	16,3	35,0	46,4	4,25
Sosionom	292	2,9	3,4	17,8	35,1	40,8	4,07
Barnevernspedagog	218	2,0	5,3	19,1	36,2	37,5	4,03
Øk-adm. fag	297	0,6	2,7	19,3	40,5	36,9	4,11
Ingeniør	331	1,3	4,3	14,1	42,2	38,1	4,12
Jurist	212	0,8	0,8	6,3	22,8	69,3	4,59
Siviløkonom	137	1,0	1,0	4,2	22,9	70,8	4,63
Sivilingeniør	454	0,4	0,8	6,3	37,3	55,3	4,46
I alt	2948	1,2	3,2	15,1	36,0	44,5	4,19

Tabellen viser at ca. 45 prosent av kandidatene mente at deres referanseutdanning i veldig høy grad var et godt grunnlag for deres fremtidige karriere mens 36 prosent mente at den var det i høy grad. Dette betyr at over 80 prosent av kandidatene mente at utdanningen i veldig høy eller i høy grad var et godt utgangspunkt for den fremtidige karrieren. Inntrykket av kandidater som ser positivt på sin

utdanning bekreftes ytterligere når vi ser på kandidatenes gjennomsnittsskåre som var 4,19. Resultatene ligner i stor grad på dem vi fikk da vi studerte kandidatenes vurdering av utdanningenes som grunnlag for å starte yrkeskarrieren.

Vi har undersøkt hvor sterk korrelasjonen er mellom kandidatenes vurdering av hvor godt grunnlag referanseutdanningene er for henholdsvis å starte yrkeskarrieren og for den fremtidige yrkeskarrieren. Vi fant at korrelasjonen var 0,522, noe som er en høy korrelasjon, men som samtidig viser at det er en del variasjon i hvordan den enkelte kandidat svarer på de to spørsmålene.

Juristene og siviløkonomene er de utdanningsgruppene som hadde den høyeste andelen som oppga at utdanningen i veldig høy grad var et godt grunnlag for deres fremtidige karriere (rundt 70 prosent). Juristenes gjennomsnittsskåre var 4,6. Blant sivilingeniørene svarte 55 prosent at utdanningen i veldig høy grad var et godt grunnlag for deres fremtidige karriere. Dette er nesten 10 prosentpoeng mer enn blant sykepleierne (46 prosent), som var den av kvinneutdanningene med den høyeste andelen som svarte i veldig høy grad på spørsmålet om utdanningen gir et godt grunnlag for fremtidig karriere. Kandidatene i økonomisk-administrative fag hadde sammen med barnevernspedagogene og førskolelærerne de laveste andelen som svarte i veldig høy grad på spørsmålet om utdanningen gir et godt grunnlag for fremtidig karriere (rundt 37 prosent).

Den laveste gjennomsnittsskåren på spørsmålet hadde barnevernspedagoger og – kanskje litt overraskende – allmennlærerne. Med unntak av sykepleierne, som hadde en gjennomsnittsskåre på 4,25, så lå gjennomsnittsskåren for de andre kvinnedominerte utdanningene mellom 4,03 og 4,07, mens kandidatene med bachelorutdanning i økonomisk-administrative fag og ingeniørene på 4,11 og 4,12. Disse tallene illustrerer klart de lave karriereforventningene til kandidater med en kvinnedominert utdanning.

Ved hjelp av logistisk regresjon skal vi undersøke sammenhengen mellom kandidatenes vurderinger av om referansestudiene har vært et godt utgangspunkt for fremtidig yrkeskarrieren og viktige bakgrunnskjennetegn ved kandidatene. Tabell 4.14 viser sammenhengen mellom andelen som i høy eller i veldig høy grad mener at studiene som ble avsluttet våren 2008 har vært et godt utgangspunkt for fremtidig yrkeskarriere og forklaringsvariablene.

Tabell 4.14 Andel sysselsatte kandidater som mener at utdanningen er et godt grunnlag for fremtidig yrkeskarriere

	Antall personer	Utdanning et godt grunnlag for fremtidig karriere
Menn	1173	82,2
Kvinner	1642	79,6
Ikke gift/samboende	896	80,7
Gift/samboende	1919	80,5
Yngste barn 0-5 år	621	80,9
Yngste barn 6-16	320	81,1
Ikke relevant arbeidserfaring	1317	80,7
Relevant arbeidserfaring	1498	80,8
Ikke tidligere utdanning	2136	81,4
Tidligere utdanning	679	78,0
Ikke avsluttet videreutdanning	2246	79,9
Avsluttet videreutdanning	569	83,0
Svake karakterer videregående	998	79,8
Sterke karakterer	772	84,5
Ikke student	2667	81,4
Student	145	67,5
Ikke mistilpasset	2556	81,6
Mistilpasset	229	72,8
Allmennlærer	340	74,1
Førskolelærer	215	78,1
Sykepleier	403	81,3
Sosionom	285	75,3
Barnevernspedagog	208	73,6
Økonomisk-administrative fag	278	77,1
Ingeniør	313	80,2
Jurist	202	93,4
Siviløkonom	130	93,4
Sivilingeniør	441	92,7
I alt	2815	80,6

Tabell 4.15 viser sammenhengen mellom alder og yrkesverdier og andelen som i høy eller i veldig høy grad mener at studiene som ble avsluttet våren 2008 har vært et godt utgangspunkt for fremtidig yrkeskarriere.

Tabell 4.15 Sammenheng mellom alder, yrkesverdier og kandidatenes vurdering av utdanningen har vært et godt grunnlag for fremtidig karriere

	I alt	Svært dårlig til i noen grad	I stor eller svært stor grad
Alder	31,2	31,7	31,0
Faglig /innovativ orientering	-0,0051	-0,2728	0,0734
Karriere- og status orientering	-0,0047	-0,1634	0,0334
Familie, sosial og samfunnsorientering	0,0290	-0,0081	0,0380
Antall personer	2815	529	2286

Tabellen tyder ikke på alder har betydning for i hvilken utstrekning kandidatene mener at utdanningen har vært et godt grunnlag for fremtidig karriere. Videre ser vi at de som mener at studiene som ble avsluttet våren 2008 i høy eller veldig høy grad har vært et godt utgangspunkt for fremtidig karriere, skårer noe høyere på *alle* typene orienteringer enn de med en mer negativ vurdering.

Tabell 4.16 viser resultatet av logistiske regresjon av sannsynligheten for å mene at studiene som ble avsluttet våren 2008 i høy eller i veldig høy grad har vært et godt utgangspunkt for fremtidig karriere.

Tabell 4.16 Sannsynlighet for at utdanningen er et godt utgangspunkt for fremtidig karriere

	Modell 1		Modell 2	
	Koeffisient	Standardavvik	Koeffisient	Standardavvik
Konstant	2,367	1,366	2,800	1,385
Kvinne	0,056	0,117	-0,025	0,120
Gift/samboende	-0,003	0,116	-0,012	0,119
Småbarn 0-5 år	0,115	0,135	0,168	0,138
Småbarn 6-16 år	0,475***	0,195	0,409**	0,198
Alder	-0,084	0,076	-0,095	0,076
Alder2	0,001	0,001	0,001	0,001
Relevant arbeidserfaring	0,164	0,104	0,099	0,106
Tidligere høyere utdanning	-0,067	0,118	-0,060	0,120
Avsluttet videreutdanning	0,497***	0,138	0,445***	0,140
Svake karakterer	0,195***	0,115	0,202*	0,117
Sterke karakterer	0,223	0,139	0,184	0,141
Student	-0,877***	0,205	-0,882***	0,207
Mistilpasset	-0,813***	0,157	-0,783***	0,159
Førskolelærer	0,274	0,211	0,098	0,216
Sykepleier	0,664***	0,184	0,554***	0,187
Sosionom	0,277	0,192	0,203	0,197
Barnevernspedagog	0,089	0,206	0,000	0,210
Økonomisk-administrative fag	0,246	0,197	0,191	0,208
Ingeniør	0,442**	0,196	0,311	0,203
Jurist	1,735**	0,310	1,671***	0,317
Siviløkonom	1,840***	0,392	1,715***	0,399
Sivilingeniør	1,652***	0,240	1,510***	0,246
Faglig/innovativ			0,327***	0,049
Karriereorientert			0,153**	0,052
Familie/samfunns-orientert			0,112	0,056
Antall personer	2808		2808	
-2 log likelihood	2526,735		2468,613	

*** signifikant på 0,01-nivå ** signifikant på 0,05-nivå *signifikant på 0,1-nivå

Modell 1 i Tabell 4.16 viser at det er signifikante forskjeller mellom de ulike utdanningsgruppene når det gjelder deres vurderinger av hvor godt utgangspunkt utdanningen er for fremtidig karriere, også etter kontroll for relevante variabler Det er interessant at kandidatene i økonomisk-administrative fag ikke lenger skiller seg signifikant fra (ellers like) allmennlærere når det gjelder vurdering av utdanningens grunnlag for fremtidig karriere. Det er også interessant at ingeniører nå skiller seg signifikant fra ellers like allmennlærere med en *høyere* sannsynlighet for å ha en positiv vurdering av utdanningen mht. fremtidig karriere.

Førskolelærere, barnevernspedagoger og sosionomer skiller seg ikke fra allmennlærerne i vurderingen av referanseutdanningens grunnlag for den fremtidige karrieren. Sykepleiere,

siviløkonomer, jurister og sivilingeniører har alle positive signifikante koeffisienter og skiller seg derved ut med en høyere andel kandidater som mener at studiene som ble avsluttet våren 2008 har vært et godt utgangspunkt for fremtidig karriere enn allmennlærerne. Siviløkonomene er nå den gruppen med den mest positive vurderingen av fremtidig karriere. Analyseresultatene er i stor grad i overensstemmelse med de bivarierte resultatene mht. kandidatenes vurdering av referanseutdanningene som et godt utgangspunkt for fremtidig karriere. Ikke uventet er det de tre masterutdanningene som i størst grad vurderes som et godt utgangspunkt for karrierestart.

I motsetning til hva som var tilfelle for å starte karrieren, har kandidatenes kjønn og alder ingen signifikant innvirkning på kandidatenes vurderinger av utdanningens betydning for fremtidig karriere. Derimot tyder resultatene på at det å ha svake karakterer, å ha avsluttet en videreutdanning og det å ha barn i alderen 6–16 år, signifikant øker sannsynlighet for å vurdere utdanningen som et godt utgangspunkt for den fremtidige karrieren. Hva som ligger bak disse resultatene er vanskelig å si, her er det trolig snakk om ulike forhold knyttet til livssituasjonen og egne erfaringer som påvirker ens subjektive syn på utdanningens betydning for karrieremuligheter.

Modell 2 viser at yrkesverdier har en liten, men signifikant betydning. Jo mer faglig/innovativt og karrierorientert kandidatene har, dess høyere er sannsynligheten for at kandidatene vurderer utdanningen som et godt utgangspunkt for fremtidig karriere. Ellers fører inkludering av yrkesverdier i analysen bare til noen mindre endringer i de øvrige koeffisientene, slik at hovedbildet beholdes.

4.5 Oppsummering

Det var til dels store lønnsvariasjoner mellom ulike utdanningsgrupper på undersøkelsestidspunktet to og et halvt år etter avsluttet referanseutdanning. Kandidater med en kvinnedominert utdanning hadde de laveste lønningene. Heltidsansatte førskolelærere, sykepleiere og barnevernspedagoger hadde i januar 2011 en gjennomsnittlig, brutto ordinær månedslønn på i underkant av kr. 30 000 per måned, mens siviløkonomer og sivilingeniører hadde de høyeste med rundt kr. 38 000 per måned.

Juristene, som i likhet med siviløkonomier og sivilingeniører også har utdanning på mastergradsnivå, har lønninger som er ca. kr. 1 000 lavere enn siviløkonomenes. Ingeniørene og kandidatene i økonomisk-administrative fag samt allmennlærerne hadde lønninger som lå mellom 31 000 (allmennlærere) og 36 000 kr. per måned. Det synes derved å være et klart «lønnshierarki» basert på kandidatenes utdanninger. Øverst troner mastergradskandidater; siviløkonomer/sivilingeniører og jurister. Dernest følger ingeniører og bachelor i økonomisk-administrative fag og nederst kommer kandidater med kvinnedominerte utdanninger, allmennlærere, sosionomer, barnevernspedagoger, førskolelærere og sykepleiere.

Hovedstrukturen i lønnsforskjellene mellom utdanningsgruppene opprettholdes i stor grad når vi en multivariat analyse kontrollerer for en rekke bakgrunnsvariabler. Kandidatenes referanseutdanning alene forklarer omtrent en tredel av de totale lønnsvariasjonene. Ved siden av type utdanning har tidligere meritter i form av relevant arbeidserfaring og minst ett års tilleggsutdanning tatt før referanseutdanningen, en signifikant positiv betydning for kandidatenes lønninger.

Koeffisienten for kjønn er signifikant og negativ og indikerer at kvinner har omtrent 5 prosent lavere lønninger enn ellers like menn med samme referanseutdanning. Kandidatenes yrkesverdier har en liten men selvstendig betydning for kandidatenes lønninger når det tas hensyn til andre bakgrunnsvariabler. Jo mer karriereorienterte kandidatene er, dess høyere lønn. Å ha fokus på karriere ser altså ut til å betale seg. Tilsvarende gjelder for å ha fokus på faglige/innovative sider ved jobben; det betaler seg.

For de fleste nyutdannede vil det være en målsetting å få en jobb som matcher utdanningen slik at de får utnyttet kompetansen sin. På spørsmål om i hvilken grad de fikk utnyttet sine kunnskaper og

ferdigheter i jobben de hadde på undersøkelsestidspunktet, skåret førskolelærerne, allmennlærere, jurister og sykepleiere høyest (4,15–4,07 på en fempunktsskala der 1=svært liten grad og 5=svært stor grad). Siviløkonomer, bachelorkandidater i økonomisk-administrative fag og ingeniører var de utdanningsgruppene som hadde de laveste gjennomsnittsskårene (3,59 i økonomisk-administrative fag). Dette kan tyde på en sterkere kopling mellom referanseutdanningen og typen jobber førskolelærere, allmennlærere, jurister og sykepleiere går inn i, enn for de øvrige gruppene. Disse forskjellene opprettholdes i stor grad i en multivariat analyse. Kontroll for yrkesverdier har liten selvstendig betydning når vi har kontrollert for andre bakgrunnsvariabler, men viser at jo mer faglig/innovativ orientert kandidatene er, jo større er sannsynlighet for at kandidatene i stor eller svært stor grad får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter. I hvilken grad kandidatene er orientert mot karriere eller familie/samfunn, synes ikke å ha noen signifikant betydning for om kandidatenes kompetanseutnyttelse.

På spørsmål om hvor fornøyde de var med arbeidet de hadde på undersøkelsestidspunktet (fempunktsskala der 1 = svært misfornøyd» og 5 = «svært fornøyd») svarte hele 83,7 prosent av kandidatene at de var fornøyde eller svært fornøyd (gjennomsnittsskåre 4,09). Gjennomsnittsskåren var høyest blant sivilingeniører (4,21) og lavest blant kandidater i økonomisk-administrative fag og sosionomer (3,97). Som vi ser, var forskjellene i gjennomsnittsskåren mellom utdanningsgruppene nokså små, og kandidatene synes i stor grad å være fornøyde med arbeidet de hadde på undersøkelsestidspunktet.

Kandidatene fikk også spørsmål om å vurdere i hvilken grad referanseutdanningen var et godt grunnlag for henholdsvis å begynne yrkeskarrieren og for den fremtidige yrkeskarrieren (på en fempunktsskala der 1=svært liten grad og 5=svært stor grad). Jurister, sivilingeniører og siviløkonomer skåret høyest både på spørsmålet om utdanningen i forhold til karrierestart (4,51–4,55) og til den fremtidige karrieren (4,46–4,63). Kandidatene fra de fem kvinneutdanningene hadde en mer positiv vurdering av utdanningen i forhold til karrierestart (4,11–4,35) enn til den fremtidige karrieren (4,03–4,25). Det omvendte forholdet gjaldt ingeniørene og bachelorkandidatene i økonomisk-administrative fag; de hadde en mer positiv vurdering av utdanningen i forhold til den fremtidige karrieren (4,11 og 4,12) enn til karrierestart (3,81 og 3,94). Dette gjenspeiler nok den realiteten at de kvinnedominerte utdanningene kvalifiserer for jobber i deler av arbeidsmarkedet hvor det i liten grad er godt utviklede stillingshierarkier.

Referanser

- Arnesen, C. Å. (1993). «Den toårige DH-økonom-utdanningen – en selvstendig yrkesutdanning?». I Brandt, E (red) *Utdanning og arbeidsmarked 1993*. Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Arnesen, C.Å.(2009). *Kandidatundersøkelsen 2009*. Oslo: NIFU STEP.
- Arnesen, C.Å og P. O.Aamodt(2010). *Fra lærerutdanning til skole. En undersøkelse blant nyutdannede allmennlærere i 2009*. Rapport 32/2010. Oslo: NIFU STEP
- Baron, J.N., A. Davies-Blake & W.T. Bielby (1986). The structure of opportunity: How promotion ladders vary within and among organizations. I *Administrative Science Quarterly*, 31: 248–273
- Blom, K (2007): «Hva karakteriserer profesjonsutdanninger og hvordan er de vokst frem». I Ertesvaag, E (red). *Profesjonsutdanninger i Bergen*. Skriftserien 2007-01. Høgskolen i Bergen, s. 11- 28
- Hansen, M. N. (1995). Kjønnsegregering i det norske arbeidsmarkedet, i *Tidsskrift for samfunnsforskning*. 2/95. s.147–177.
- Kirkebøen, L.J. (2010). *Forskjeller i livsløpsinntekt mellom utdanningsgrupper* Rapporter 43/2010. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Mastekaasa, A (2011):Brain drain? Recruitment and retention of high quality teachers in Norway *Oxford Review of Education*
- NAV (2011): Hovedtall om arbeidsmarkedet, januar 2011. *Arbeidsmarkedet nå, januar 2011*. MAV Notat
- NAV (2012) Helt arbeidsledige fordelt på yrker:
http://www.nav.no/Om+NAV/Tall+og+analyse/Arbeidsmarked/Registrerte+arbeidsledige/_attachment/234383?_ts=12f581ff0f8
- NRK (2008)). Nyheter, [URL: <http://www.nrk.no/nyheter/1.5216566>].
- Schøne, P. (2001). *Konjunkturedring, mobilitet og kjønnsegregering*. Rapport 2001:15. Oslo. Institutt for samfunnsforskning.
- Støren, L.A. og P.O. Aamodt (2009). Overgang til arbeidslivet blant høyere utdannede. I: *Utdanning 2009 – læringsutbytte og kompetanse*. Statistiske analyser 171. Oslo–Kongsvinger: statistisk sentralbyrå.

Vedleggstabeller

Vedleggstabell 1 Populasjon, bruttoutvalg, besvarte etter kjønn og utdanning

	Populasjon			Bruttoutvalg			Besvarte			Svarprosent		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
I alt	10755	3891	6864	7276	3075	4201	3104	1276	1828	42,7	41,5	43,5
Allmennlærerutdanning, fireårig	1392	370	1022	876	365	511	382	137	245	43,6	37,5	47,9
Bachelor, førskoleutdanning	1039	110	929	728	109	619	252	34	218	34,6	31,2	35,2
Bachelor, sykepleie, treårig	2810	324	2486	1153	324	829	449	129	320	38,9	39,8	38,6
Bachelor, sosialfag, treårig	655	102	553	655	102	553	317	44	273	48,4	43,1	49,4
Bachelor, barnevern, sum	563	76	487	563	76	487	235	30	205	41,7	39,5	42,1
Bachelor, økonomi og administrasjon, treårig	1196	645	551	797	430	367	306	147	159	38,4	34,2	43,3
Ingeniører	1399	1190	209	803	595	208	339	241	98	42,2	40,5	47,1
Master, rettsvitenskap, femårig	456	192	264	456	192	264	219	93	126	48	48,4	47,7
Siviløkonom	341	196	145	341	196	145	141	81	60	41,3	41,3	41,4
Sivilingeniør	904	686	218	904	686	218	464	340	124	51,3	49,6	56,9

Vedleggstabell 2 Vekter

		P=Andel av populasjon	Q=Andel besvarte	Vekt=p/q
	M	0,034	0,044	0,779
Allmennlærerutdanning, fireårig	K	0,095	0,079	1,204
	M	0,010	0,011	0,934
Bachelor, førskoleutdanning	K	0,086	0,070	1,230
	M	0,030	0,042	0,725
Bachelor, sykepleie, treårig	K	0,231	0,103	2,242
	M	0,009	0,014	0,669
Bachelor, sosialfag, treårig	K	0,051	0,088	0,585
	M	0,007	0,010	0,731
Bachelor, barnevern, sum	K	0,045	0,066	0,686
	M	0,060	0,047	1,266
Bachelor, økonomi og administrasjon, treårig	K	0,051	0,051	1,000
	M	0,111	0,078	1,425
Ingeniører	K	0,019	0,032	0,616
	M	0,018	0,030	0,596
Master, rettsvitenskap, femårig	K	0,025	0,041	0,605
	M	0,018	0,026	0,698
Siviløkonom	K	0,013	0,019	0,697
	M	0,064	0,110	0,582
Sivilingeniør	K	0,020	0,040	0,507

Vedleggstabell 3 Arbeidsstyrkestatus to og et halvt år etter fullført utdanning (januar 2011)

	Antall personer	Sysselsatt	Arbeidsledig	Utenfor arbeidsstyrken	
				arbeidsstyrken	I alt
Allmennlærer	381	96,3	0,3	3,5	100,0
Førskolelærer	251	94,3	0,7	5,0	100,0
Sykepleier	449	95,3	1,6	3,1	100,0
Sosionom	317	93,1	3,2	3,7	100,0
Barnevernped	235	92,0	2,5	5,5	100,0
Øk-adm. fag	305	88,4	2,3	9,3	100,0
Ingeniør	338	94,0	1,5	4,5	100,0
Jurister	219	97,0	1,5	1,5	100,0
Siviløkonom	141	94,9	1,0	4,0	100,0
Sivilingeniør	464	98,1	0,4	1,5	100,0
I alt	3100	94,4	1,4	4,2	100,0

Vedleggstabell 4 Kjønn og arbeidsstyrkestatus

	Antall personer		Sysselsatt				Arbeidsledig		Utenfor arbeidsstyrken		Total	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Allmennlærer	137	244	98,1	95,6	0,0	0,3	1,9	4,1	100,0	100,0		
Førskolelærer	34	217	84,4	95,5	0,0	0,7	15,6	3,7	100,0	100,0		
Sykepleier	129	320	93,5	95,7	1,1	1,5	5,4	2,8	100,0	100,0		
Sosionom	44	273	89,7	93,8	3,4	3,1	6,9	3,1	100,0	100,0		
Barnevernspedagog	30	205	95,2	92,2	4,8	1,4	0,0	6,4	100,0	100,0		
Økonomisk-administrative fag	147	158	87,1	89,9	2,7	1,9	10,2	8,2	100,0	100,0		
Ingeniør	240	98	95,0	88,5	1,2	1,6	3,8	9,8	100,0	100,0		
Jurister	93	126	96,4	97,4	1,8	1,3	1,8	1,3	100,0	100,0		
Siviløkonom	81	60	98,2	90,5	0,0	2,4	1,8	7,1	100,0	100,0		
Sivilingeniør	340	124	98,0	96,8	0,5	0,0	1,5	3,2	100,0	100,0		
I alt	1275	1825	94,2	94,5	1,3	1,4	4,6	4,1	100,0	100,0		

Vedleggstabell 5 Sysselsetting, arbeidsledighet og videre utdanning i løpet av perioden etter fullført utdanning

	Antall personer	Andel som har vært			Gjennomsnittlig antall måneder		
		Sysselsatt	Arbeidsledig	I utdanning	Antall måneder sysselsatt	Antall måneder arbeidsledig	Antall måneder i utdanning
Allmennlærer	379	100,0	20,8	35,7	28,3	0,8	4,3
Førskolelærer	246	99,3	14,9	31,2	29,3	0,7	3,9
Sykepleier	435	100,0	15,0	28,0	30,2	0,7	3,0
Sosionom	313	99,5	35,1	35,3	28,8	1,8	3,8
Barnevernspedagog	223	99,4	35,4	37,0	29,6	1,4	4,5
Økonomisk-administrative fag	298	98,0	26,8	57,4	22,5	1,5	11,6
Ingeniør	335	100,0	25,0	46,3	26,5	1,6	7,6
Jurister	213	99,2	34,6	19,5	30,1	1,2	1,5
Siviløkonom	140	100,0	15,3	29,6	30,0	0,9	2,7
Sivilingeniør	461	99,6	14,2	18,9	29,9	0,6	2,1
I alt	3043	99,6	21,4	34,8	28,4	1,0	4,8

Vedleggstabell 6 Kandidater etter om de har tilleggsutdanning¹

	Antall personer	I alt	Ingen tilleggs-utdanning	Bare utdanning i forkant	Bare utdanning i etterkant ¹	Både før og etter ¹
Allmennlærer	382	100,0	52,5	19,3	24,0	4,3
Førskolelærer	251	100,0	62,5	14,4	19,1	4,0
Sykepleier	448	100,0	58,6	20,8	14,6	6,0
Sosionom	317	100,0	48,1	30,2	14,3	7,4
Barnevernspedagog	233	100,0	53,1	19,1	22,2	5,6
Øk-adm. fag	305	100,0	38,6	12,0	38,6	10,8
Ingeniør	338	100,0	52,5	12,4	30,3	4,7
Jurister	219	100,0	70,2	21,4	4,6	3,8
Siviløkonom	141	100,0	58,2	23,5	15,3	3,1
Sivilingeniør	464	100,0	75,0	14,6	9,2	1,2
I alt	3098	100,0	56,1	18,0	20,5	5,4

¹ Utdanning i etterkant omfatter kun utdanning som gir minst 30 studiepoeng

Vedleggstabell 7 Mistilpassede menn

	Antall personer	I alt	Arbeidsledig	Undersysselsatt	Irrel arbeid	Ikke mistilpasset
Allmennlærer	130	3,9	0,0	2,0	2,0	96,1
Førskolelærer	29	3,7	0,0	0,0	3,7	96,3
Sykepleier	121	18,4	1,1	13,8	3,4	81,6
Sosionom	40	11,5	3,8	3,8	3,8	88,5
Barnevernsped	30	13,6	4,5	4,5	4,5	86,4
Øk-adm. fag	124	7,0	3,2	0,6	3,2	93,0
Ingeniør	228	6,2	1,2	0,0	4,9	93,8
Jurister	92	1,8	1,8	0,0	0,0	98,2
Siviløkonom	79	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Sivilingeniør	334	2,6	0,5	0,5	1,5	97,4
I alt	1207	6,1	1,3	1,7	3,0	93,9

Vedleggstabell 8 Mistilpassede kvinner

	Antall personer	I alt	Arbeidsledig	Undersysselsatt	Irrel arbeid	Ikke mistilpasset
Allmennlærer	232	7,2	0,4	6,1	0,7	92,8
Førskolelærer	206	3,9	0,8	1,6	1,6	96,1
Sykepleier	309	25,1	1,6	22,0	1,6	74,9
Sosionom	261	11,8	3,3	5,9	2,6	88,2
Barnevernsped	190	13,8	1,5	8,5	3,8	86,2
Øk-adm. fag	145	10,3	2,1	2,1	6,2	89,7
Ingeniør	87	7,5	1,9	0,0	5,7	92,5
Jurister	123	2,7	1,3	0,0	1,3	97,3
Siviløkonom	56	5,0	2,5	0,0	2,5	95,0
Sivilingeniør	121	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
I alt	1730	14,0	1,4	10,4	2,1	86,0

Tabelloversikt

Tabell 3.1 Sysselsetting og arbeidsledighet i perioden etter fullført referanseutdanning	20
Tabell 3.2 Utdanningsaktivitet etter fullført referanseutdanning	21
Tabell 3.3 Arbeidsstyrkestatus to og et halvt år etter fullført utdanning (januar 2011).....	24
Tabell 3.4 Andel mistilpassede etter ulike typer mistilpasning to og et halvt år etter fullført utdanning	26
Tabell 3.5 Andel mistilpassede etter utvalgte kjennetegn	27
Tabell 3.6 Sammenheng mellom alder og mistilpasning.....	28
Tabell 3.7 Logistisk regresjon av sannsynligheten for å være mistilpasset	28
Tabell 3.8 Faktoranalyse av yrkesverdier.....	29
Tabell 3.9 Kandidatenes yrkesverdier etter utdanning og kjønn	30
Tabell 3.10 Sysselsatte kandidater etter arbeidstid to og et halvt år etter avsluttet utdanning.....	31
Tabell 3.11 Sysselsatte menn og kvinner etter arbeidstid i hovedstilling to og et halvt år etter avsluttet utdanning	32
Tabell 3.12 Andel i deltidsarbeid etter utvalgte kjennetegn.....	33
Tabell 3.13 Sammenheng mellom alder, yrkesverdier og deltidsarbeid	34
Tabell 3.14 Logistisk regresjon av sannsynligheten for å arbeide deltid.....	34
Tabell 3.15 Kandidatenes hovedaktivitet to og et halvt år etter avsluttet referanseutdanning.....	35
Tabell 3.16 Sysselsatte etter sektoren de arbeidet i to og et halvt år etter fullført referanseutdanning.....	37
Tabell 3.17 Andel sysselsatte kandidater som arbeider i privat sektor	38
Tabell 3.18 Sammenheng mellom alder, yrkesverdier og sektor	38
Tabell 3.19 Logistisk regresjon av sannsynligheten for å arbeide i privat sektor.....	39
Tabell 4.1 Gjennomsnittlig brutto månedslønn for heltidsarbeidende etter kjønn og utdanning to og et halvt år etter eksamen	42
Tabell 4.2 Gjennomsnittlig brutto ordinær månedslønn for heltidsarbeidende kandidater to og et halvt år etter eksamen.	43
Tabell 4.3 Regresjonsanalyse av brutto månedslønn januar 2011, to og et halvt år etter avsluttet referanseutdanning.....	44
Tabell 4.4 Sysselsatte kandidater etter i hvilken grad de får utnyttet kunnskaper og ferdigheter i nåværende jobb.....	46
Tabell 4.5 Andel sysselsatte kandidater som i stor eller svært stor grad får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter.....	47
Tabell 4.6 Sammenheng mellom alder, yrkesverdier og utnyttelse av kunnskaper og ferdigheter	48
Tabell 4.7 Sannsynlighet for å utnytte kunnskaper og ferdigheter i stor eller svært stor grad	49
Tabell 4.8 Sysselsatte kandidater etter i hvilken grad de er fornøyd med sin nåværende jobb.	50
Tabell 4.9 Kandidatenes vurderinger av om studiene er et godt grunnlag for å begynne yrkeskarrieren.....	52
Tabell 4.10 Andel sysselsatte kandidater som utdanningen er et godt grunnlag for å begynne yrkeskarrieren.....	53
Tabell 4.11 Sammenheng mellom alder, yrkesverdier og om utdanningen er et godt utgangspunkt for å begynne yrkeskarrieren.....	54
Tabell 4.12 Sannsynlighet for at utdanningen er et godt utgangspunkt for å starte yrkeskarrieren.....	55
Tabell 4.13 Kandidatenes vurderinger av om studiene er et godt grunnlag for den fremtidige karrieren.....	56
Tabell 4.14 Andel sysselsatte kandidater som mener at utdanningen er et godt grunnlag for fremtidig yrkeskarriere	58
Tabell 4.15 Sammenheng mellom alder, yrkesverdier og kandidatenes vurdering av utdanningen har vært et godt grunnlag for fremtidig karriere.....	58
Tabell 4.16 Sannsynlighet for at utdanningen er et godt utgangspunkt for fremtidig karriere	59

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no